

Dokumentumok a szlovákiai magyarság 1945–1948 közötti történelméből

1.

Pozsony, 1945. október 26. A Szlovák Telepítési Hivatal elnöke, Ján Čech által jegyzett körlevél. Utasítást tartalmaz Dél-Szlovákia magyarlakta körzeteibe „állami-politikai és nemzeti szempontból megbízható értelmiségiek” és hivatalnokok betelepítésére és a nekik nyújtandó kedvezményekre. A telepítés célja, hogy „a szlovák telepeseket, mindenekelőtt Szlovákia déli határai mentén, hathatósan támogassa az értelmiségiek zöme is”.

Az összes megbízotti hivatalnak és az Állami Terv- és Statisztikai hivatalnak
Pozsony

A belső telepítés feladata, hogy a szláv elemeknek visszaadja azokat a területeket, amelyeket – Szlovákia esetében – a múltban a szándékos elnemzetietlenítés politikája során elmagyarosítottak, illetve a német telepések révén jogtalanul elhódítottak.

Az állam fejlődése szempontjából ez rendkívül fontos feladat, s ezt nem tudnánk az elvárt mértékben megvalósítani, ha tevékenységünket csak a mezőgazdasági, ipari vagy kereskedelmi körökből származó személyek betelepítésére korlátoznánk. Arra is kellő figyelmet kell fordítanunk, hogy a szlovák telepeseket, mindenekelőtt Szlovákia déli határai mentén, hathatósan támogassa az értelmiségiek zöme is.

Soha többé vissza nem térő alkalom, hogy a szláv elemektől elhódított területeket visszaszerezzük. Ha ezt most 100%-osan nem használjuk ki, helyrehozhatatlan bűnt követünk el a nemzet ellen, mi több, a társadalmi felemelkedés és haladás lehetőségei ellen is.

Az egyik jó lehetősége annak, hogy Szlovákia déli területei számára állami-politikai és nemzeti szempontból megbízható értelmiségieket nyerjünk meg, az, hogy az állami és közhivatalok káderpolitikáját a betelepítés szükségleteinek megfelelően alakítsuk.

Az említett keretek között szükséges, hogy minden állami és közhivatal káderpolitikája lehetővé tegye:

1. az alkalmazottak hivatalos áthelyezését a szlovák területekről a déli járásokba,
2. hogy az alkalmazottak önkéntes áthelyezési kérvényét a hivatalok minősítsék hivatalból való áthelyezésnek, hogy a kérvényezőnek megmaradjon a joga az átköltötés kiadásainak a megtérítéséhez,
3. hogy a betelepítési övezetbe – ahogy az időszerűvé válik – a szlovák iskolákba a legjobb tanerőket rendeljék ki,
4. hogy a déli területek plébániáit megbízható lelkipásztorok foglalják el,
5. hogy szabadfoglalkozású személyeket is irányítsanak a betelepítési övezetbe.

A fenti elvek alapján végrehajtott káderpolitikának nem szabad megtorpannia még az előtt az esetleges tény előtt sem, hogy a megbízható értelmiségiek eláramlása következtében a szlovák területeken erősen érezhető lesz az értelmiségiek átlományának a csökkenése, s még kevésbé szabad ezt az a folyamatot olyan okokból kifolyólag megállítani, hogy a betelepített vagy a betelepítésre kijelölt területeken az értelmiségiek száma fölöslegesen magas lesz.

A Szlovák Telepítési Hivatal² az említett káderpolitika végrehajtásának megkönnyítése érdekében olyan utasítást ad ki, hogy a lehetőségek keretein belül minden áthelyezett alkalmazottnak vagy a betelepítendő területre átirányított értelmiséginek különösen kedvező körülmények között utaljanak ki házat, illetve földet. Erre a lehetőségre külön is figyelmeztetni kell az alkalmazottakat.

A fent említett hivatalok tájékoztatására közlöm, hogy a körzetek, amelyekbe a betelepítettek említett csoportjai költöznek, a következők: Kassa, Somorja, Duna-szerdahely, Érsekújvár, Komárom, Léva, Zseliz, Párkány, Ipolyság, Losonc, Rimaszombat, Feled, Tornalja, Királyhelmec, Nagykapos, Szepsi és Galánta.

A célkitűzésben szereplő, a Szlovák Telepítési Hivatal elgondolásai szerint megvalósított káderpolitika összehangolásáig az áthelyezésre vonatkozó, kedvező elintézésel bíztató kérvényeket, valamint a hivatalból kiadott áthelyezési határozatokat, amelyek végrehajtása ezen eljárás keretein belül történik, jóváhagyás végett a Szlovák Telepítési Hivatalba kell küldeni.

Dr. Čech³ s. k.
elnök

Slovenský národný archív (SNA) Bratislava (Szlovák Nemzeti Levéltár, Pozsony), *Fond: Povereníctvo školstva a kultúry (Iskolaügyi és Kulturális Megbízotti Hivatal), doboz 260, iratszám: 9771/45.*

Jegyzetek:

1. Belső telepítés (belső kolonizáció): a köztársasági elnök 27/1945. sz. dekrétuma szerint az egész államot érintő, a nemzetállam megteremtését szolgáló folyamat, amely lehetővé teszi a nemzetiségük alapján – esetünkben a magyaroktól – elkobzott ingatlanok kiutalását az északi, szlovák etnikai területről áttelepítésre jelentkezőknek. A belső telepítés célja a magyarok gyors elszlovákosítása volt.
2. A Szlovák Telepítési Hivatal (1945–1950) a csehszlovák nemzetállam megteremtését elősegítő Csehszlovák Telepítési Hivatal Szlovákiában tevékenykedő, önálló határozati joggal

- felruházott hivatala. Feladatai közé tartozott a szlovákiai magyarok kitoloncolása, kitelepítése, a lakosságcsere és a külföldről repatriálásra jelentkező szlovákok átszállítása.
3. Čech, Ján (1915–1997) jogász. 1945-ben a Szlovák Nemzeti Tanács alelnöke, képviselő. A Szlovák Telepítési Hivatal elnöke.

2.

Pozsony, 1945. december 3. A Szlovák telepítési Hivatal szigorúan bizalmas elnökségi jegyzőkönyve, amely intézkedik 250 magyar családfenntartó személy és családja áttelepítéséről Tornaljáról és környékéről a Most környéki szénvidékre felszíni munkák végzésére.

Belügyi Megbízotti Hivatal
 Közlekedés- és Munkaügyi Megbízotti Hivatal
 IV. katonai körzet parancsnoksága
 Nemzetbiztonsági Testület Főparancsnoksága
 Szociális Ügyek Megbízotti Hivatala
 Pozsony

Tárgy: Betelepítés – magyarok kitelepítése Tornaljáról Csehországba munkaszolgálatra¹

SZIGORÚAN BIZALMAS!

A Szlovák Telepítési Hivatal a mai nappal megkezdi Tornalja és környéke 250 magyar családfenntartójának a szervezett munkaerő-toborzását azzal a céllal, hogy őket – családtagjaikkal együtt – tartósan a Most környéki szénvidékre telepítsék felszíni munkák végzésére.

A munkaerő-toborzás szempontjából csak a 40-45 év alatti egészséges, munkaképes, a mezőgazdaságban vagy egyéb foglalkozásban dolgozó személyek jöhetnek számításba. Egy munkaképes családfőre átlagosan ne jusson több három, munkára nem alkalmas családtagnál. Ezek közé nem tartoznak a család már felnőtt, munkaképes gyermekei.

Ebbe a transzportba elsősorban olyan személyeket kell besorolni, akik előreláthatóan nem rendelkeznek azokkal a feltételekkel, hogy megtarthassák vagy elnyerhessék a csehszlovák állampolgárságot. Közülük is elsősorban a politikailag nem kívánatos elemeket, tehát olyan személyeket kell ide sorolni, akik az állam szempontjából veszélyt jelentenek vagy a jövőben veszélyt jelenthetnek.

A munkatranszportba nem sorolhatók be azok a személyek, akiket népbíróság elé akarnak állítani, sem az aszociális elemek (cigányok) vagy olyan személyek, akik fontos helyreállítási munkálatokban vesznek részt.

Figyelembe kell venni azt, ha az illető személy rendszeresen megműveli földjét, és termékfőlölségét a közellátás céljaira beszolgáltatja.

A fenti elvek szerint a 250 családból álló transzport összeállításához 300 ilyen család jegyzékét kell elkészíteni, mivel tapasztalataink szerint ezek egy részét egészségügyi-közbiztonsági okok miatt ki kell majd zárni a kitelepítendő soraiból.

Személyes tárgyaikat, ingóságait és egy hónapra való élelmiszert a kitelepített személyek magukkal vihetnek.

Kérem,

a) hogy a Belügyi Megbízotti Hivatal és a Nemzetbiztonsági Testület Főparancsnoksága megfelelő utasításokat adjon ki az illetékes szerveinek, amelyekben kapjon helyet a Szlovák Telepítési Hivatalnak a kitelepítés szervezésére és irányítására Tornaljára és környékére kiküldött szerveivel való együttműködés is. A toborzást a Szlovák Telepítési Hivatal kiadott irányelvei és a közzétett névsor szerint kell végrehajtani. A nemzetbiztonsági szervek által elkészített névsorokat hozzánk legkésőbb 1945. december 7-ig kell elküldeni.

Figyelembe kell venni azt is, hogy eddigi tapasztalataink szerint a helyi közbiztonsági szervek a munkaerő-toborzás szempontjából csaknem alkalmatlanok, tehát szükséges, hogy őket az akció során a Nemzetbiztonsági Testület illetékes szervei irányítsák;

b) hogy a Közlekedés- és Munkaügyi Megbízotti Hivatal

1. Tornaljára időben küldjön ki egy vonatszerelvényt. Feltételezéseink szerint a transzport indulására 1945. december 12-én a későbbiekben meghatározandó órában kerül majd sor,

2. A Szlovák Telepítési Hivatalnak a fenti eljárás időtartamára 5 személyautó és 8 tehergépkocsi áll rendelkezésére sofőrökkel és üzemanyaggal együtt;

c) hogy a IV. katonai körzet parancsnoksága a Nemzetbiztonsági Testülettel és a Szlovák Telepítési Hivattal együttműködve biztosítsa az eljárás zavartalan lefolyását, hogy a katonai segédletet megfelelő vezénylő tisztek irányítsák, akiket erre kellően felkészítenek, továbbá hogy a katonai segédletet biztosító egység, beleszámítva azt a részét is, amely a transzportot Mostig fogja kísélni, megfelelő ellátásban részesüljön;

d) hogy a Szociális Ügyek Megbízotti Hivatala 1945. december 10-re és 11-re Tornaljára küldje ki a Munkavédelmi Hivatal 2 orvosát, akik sem Tornaljáról, sem a környékről nem lehetnek.

A kitelepítésre kijelölt személyek összpontosítása Tornaljára 1945. december 10-én reggel kezdődik. A Nemzetbiztonsági Testület járási parancsnokságának parancsba kell adni, hogy az összpontosítás céljaira megfelelő épületet találjon.

Dr. Čech (saját kezű aláírás)
elnök

SNA, Bratislava (SZNL, Pozsony), *Fond: Úrad predsedníctva zboru povereníkov (Megbízottak Testületének Elnöki Hivatala), doboz 4.*

Jegyzet:

1. A szlovákiai magyarok 1945-ös őszi kényszerközmunkáját az 1945. október 17-i 88/1945. sz. elnöki dekrétumra hivatkozva rendelték el, hogy enyhítsék a németek kitoloncolását követő munkaerőhiányt.

3.

Pozsony, 1946. április 5. Tárcaközi megbeszélés jegyzőkönyve, amely a Szociális Ügyek Megbízotti Hivatalában, Pozsonyban készült a politikailag közömbös magyar nemzetiségű mezőgazdasági munkások és családtagjaik kitelepítéséről Csehországba a megüresedett határ menti területekre. A kitelepítést toborzás útján, önkéntes jelentkezés alapján kívánják lebonyolítani. Hangsúlyozzák, hogy a megkötendő munkaszerződések meghosszabbíthatók lesznek, s így elősegítik a kitelepített magyarok asszimilációját.

Jegyzőkönyv

Készült Pozsonyban a Szociális Ügyek Megbízotti Hivatalában 1946. április 5-én. Jelenlevők az alábbi felsorolás szerint. Az ülés tárgya az állampolgárságuktól megfosztott vagy hontalan magyar nemzetiségű, mezőgazdaságban dolgozó családok (béresek) kitelepítése Szlovákiából Csehországba.

Jelenlevők:

1. a pozsonyi Szociális Ügyek Megbízotti Hivatalának képviselőiként dr. Ivan Hatala miniszteri tanácsos, dr. Alojz Grom szaktanácsadó és Jozef Kubíček igazgató,
2. a Munkaügyi és Szociális Ügyek Minisztériuma képviselőiként dr. Jozef Kotek miniszteri tanácsos és Václav Jakouš igazgató,
3. a Földművelésügyi Minisztérium képviselőjeként dr. Jozef Rodra,
4. a brünni Területi Nemzeti Bizottság képviselőjeként Ján Šmerda,
5. a pozsonyi Szlovák Telepítési Hivatal képviselőiként dr. Krotký és dr. Stanek,
6. a Közlekedésügyi Megbízotti Hivatal képviselőjeként Pavlačka felügyelő,
7. a Földművelésügyi Megbízotti Hivatal képviselőjeként dr. Slávik,
8. az Országos Munkavédelmi Hivatal képviselőiként Ludovít Ličko, a Kerületi Munkavédelmi Hivatal vezetője, valamint Štefan Dvořák főtítkár,
9. a Szlovák Szakszervezetek Központjának képviselőiként Grünwald és Hanula.

Dr. Ivan Hatala üdvözölte a jelenlevőket, és bevezetőjében elmondta, hogy mivel Csehországban a mezőgazdaság óriási munkaerőhiánnyal küzd, feltétlenül szükséges, hogy lehetőségeink keretein belül Csehországnak segítséget nyújtsunk. A Munkaügyi Minisztérium a munkaerőhiány részleges enyhítése érdekében kész befogadni a szlovákiai magyar családokat Szlovákiából, mivel ezek a személyek politikai szempontból nem jelentenének gondot.

A jelenlevőkkel ismertette a Szlovák Telepítési Hivatal álláspontját, amelyet az 1946. március 19-én kelt 1754/eln.1946-os, a Munkaügyi Minisztériumnak címzett leirat is tartalmaz, s amely szerint a Szlovák Telepítési Hivatal a politikai szempontból indifferens¹ magyarok Csehországba és Morvaországba történő kitelepítésével kapcsolatban az alábbi négy feltételt támasztja:

1. A magyar nemzetiségű, politikai szempontból feddhetetlen személyeket az úgynevezett reszlovakizációs sávból nem fogják munkára küldeni, ha azok nemzeti öntudata a reszlovakizálás elfogadása felé fejlődik.

2. Az érintett hivatalok ide vonatkozó ígérete értelmében a magyarok munkaerő-toborzását az önkéntesség elve alapján kell megvalósítani, mindeneke előtt azon munkások, béresek és alkalmazottak köréből, akiket nem telepítenek ki sem a politikai diszkrimináció miatt megvalósított lakosságcsere, sem az ezen felül meghatározott cserék keretein belül.
3. Ezeknek a munkaerőknek a toborzása általában ne történjen a munkaszolgálatot előíró szabályok szerint, hanem a Munkaügyi Minisztérium, a Szociális Ügyek Megbízotti Hivatala, illetve ezen intézmények szervei (munkavédelmi hivatalok) által megkötött rendes munkaszerződések alapján.
4. A kitelepített magyarok egyenjogúságát mind a munkafeltételek, mind a bérek esetében betartják.

Tekintettel arra, hogy a Szociális Ügyek Megbízotti Hivatalával nem közölték a pozsonyi Szlovák Telepítési Hivatal által meghatározott feltételekkel kapcsolatban a Munkaügyi Minisztérium álláspontját, dr. Ivan Hatala megkérte a Munkaügyi Minisztérium jelenlevő képviselőjét, hogy ismertesse a minisztériumnak az ügygel kapcsolatos álláspontját.

Dr. Kotek miniszteri tanácsos úr közölte, hogy a Munkaügyi és a Szociálisügyi Minisztérium teljes mértékben elfogadja a pozsonyi Szlovák Telepítési Hivatal által az 1946. március 19-én kelt leiratban meghatározott feltételeket. Ezt követően részletes tájékoztatást adott a csehországi mezőgazdasági munkaerőhiányról. Említést tett az Olaszországban és Bulgáriában megvalósított munkaerő-toborzásról, és ezzel kapcsolatban hivatkozott a jelenlévőkre, hogy a közömbös magatartást mutató magyarokat a lehető leghamarabb át kell telepíteni Csehországba, mert ez a cseheknek éppúgy érdeke, mint a szlovákoknak, ugyanakkor népgazdasági érdek is, mivel az érintett körök arra törekednek, hogy a mezőgazdaságban mutatkozó munkaerőhiányt felszámolják, s ezáltal biztosítsák a köztársaság polgárainak a termést és az élelmezést.

Ha ez a munkaerő nem állna Csehország rendelkezésére, más intézkedéseket kellene fogantatosítani, olyanokat, amelyek biztosítanák a mezőgazdasági munkák maradéktalan elvégzését.

Javasolta, hogy ezen a tanácskozáson elsősorban a magyar munkaerők kitelepítésének az általános elveit beszéljék meg, s csak ezt követően térjenek ki részletesen a feltételek végleges meghatározására.

A Szlovák Telepítési Hivatal képviselőjében dr. Krotký úr hangsúlyozta, hogy a Szlovák Telepítési Hivatal és a Munkaügyi Minisztérium álláspontja lényegében azonos, kéri azonban, hogy a kitelepítést a járási munkavédelmi hivatalok révén az önkéntesség alapján hajtsák végre, nem pedig úgy, ahogyan azt 1945 őszén tették, amikor a kitelepítés teljes kudarccal végződött, és minden további hasonló intézkedés elrettentő példájává vált. A munkaerő-toborzást megfelelő propagációs eszközökkel kell támogatni. Mindezek mellett kijelenti, hogy a Telepítési Hivatalnak nincs kifogása az ellen, hogy az említett munkaerők munkaszerződéseit automatikusan meghosszabbítsák, én nem fog gondot okozni, ha az áttelepített családok tartósan Csehországban maradnak, ahol majd asszimilálódnak.

Felhívja azonban a figyelmet arra, hogy legyenek tekintettel a kitelepített magyar családok családtagjaira is (nagyapa, nagymama, esetleg lány- vagy fiútestvér), s ezáltal lehetőség nyílna közös kitelepítésükre.

Nyitott marad azonban a kérdés, ki viselje az említett családok kitelepítésével járó költségeket.

A Földművelésügyi Minisztérium képviselője, dr. Rodra úr a magyar munkaerők 1945-ös munkaerő-toborzásával kapcsolatban felmerülő gondokról szólt, a sikertelenség okait magyarázta, majd ismertette a jelenlevőkkel a Földművelésügyi Minisztérium állásfoglalását a tervezett újabb munkaerő-toborzással kapcsolatban, és a jelenlevőket biztosította arról, hogy a Földművelésügyi Minisztérium segítségképpen mintegy 10, gyakorlatlalt rendelkező hivatalnokot küld ki azokba a járási munkavédelmi hivatalokba, amelyek majd a toborzást fogják végezni. Ugyanakkor a Földművelésügyi Minisztérium egy gépkocsit bocsát a rendelkezésre, és kéri a jelenlevőket, hogy megközelítőleg határozzák meg, körülbelül hány családot telepíthetnének ki Csehországba.

Tolmácsolta a földművelésügyi miniszter úr személyes jókívánásait és abba vetett reményét, hogy a munkaerő biztosítása önkéntes alapon történik, s az elsősorban a szegényebb rétegeket érinti, hogy a meggyőzés baráti, demokratikus légkörben történjen, hogy az érintetteknek magyarázzák meg azokat az előnyöket, amelyeket a Csehországban vállalt munka során élvezhetnek, majd hozzátette, hogy ezeket a személyeket ugyanúgy fogják fizetni, mint a helyi alkalmazottakat, és velük minden szempontból úgy fognak bánni, mint a saját dolgozóikkal. Kérte, hogy a toborzást minél hamarább valósítsák meg, mivel a földművelésügyi tárca nem akarja megtartani a mezőgazdaságban alkalmazott németeket, s nem akarja vállalni az intézkedés következményeivel járó kellemetlenségeket.

A Földművelésügyi Megbízotti Hivatal képviselője, dr. Slávik a kitelepítés szempontjából számításba jövő családok számát mintegy 20 000-re becsüli, de ezek között nem szerepelnek az egyéb mezőgazdasági alkalmazottak, mint a cselédség, a szezonmunkások vagy a mezőgazdaságban dolgozó alkalmi munkások.

Olyan példát említett, amikor a magyar béresek nem akartak a lakásokból kiköltözni, mert nem volt lehetőségük arra, hogy máshol helyezkedjenek el, s ez a körülmény érzékenyen érintette a szlovákok tervezett betelepítését, akik a szabad lakások hiánya miatt kénytelenek visszaköltözni eredeti lakóhelyeikre, ahogy az már több esetben is előfordult.

Kívánatos, hogy az ilyen magyar családokat minél előbb kitelepítsék Csehországba, hogy ezáltal lehetővé váljon a szlovák lakosság betelepítése.

Azt javasolja, hogy a toborzást megfelelő propagandával valósítsák meg, azt hangsúlyozzák, hogy az emberek szabad döntéséről van szó, s hogy a kitelepítettek a bérek, a munkafeltételek és az állampolgári jogok szempontjából a cseh alkalmazottakkal azonos elbánásban részesülnek, és javasolja, hogy az illetékes állami szervek legfőbb képviselői tegyenek ígéretet arra, hogy egész családokat telepítenek ki, s ha komencióba kapott földdel rendelkeznek, azt az eredeti föld nagyságának megfelelően Csehországban is megkapják használatra. Ha pedig házuk van, ezt tőlük nem kobozzák el, hanem eladhatják, vagy csere útján értük Csehországban más házat kapnak.

Elmondja továbbá, hogy az Országos Munkavédelmi Hivatal elkészíti a mintegy 2000 komenciós cseléd névsorát, akiket önkéntes alapon Csehországba költöztetnének.

Dr. Kotek válaszában hangsúlyozta, hogy a magyar munkaerőknek a munkafeltételek biztosítása terén ugyanolyan jogokat biztosítanak, mint a cseh nemzetiségű alkalmazottaknak.

A vita után a jelenlevők az alábbiakban egyeztek meg:

1. A szlovák félnek nincs kifogás az ellen, hogy a magyar munkaerőket Szlovákiából munkavállalás céljából Csehországba mihamarább kitelepítsék.
2. A kitelepítést önkéntességi alapon valósítják meg.
3. Az alkalmazottakat elsősorban a mezőgazdasági dolgozók azon csoportjai közül fogják kiválogatni, akiket sem a lakosságcsere keretén belül, sem politikai diszkrimináció céljából nem fognak Magyarországra telepíteni. A toborzást mindenekelőtt a legszegényebb rétegekben fogják folytatni.
4. A kitelepítendő családok tagjainak száma átlagosan 5 családtag (gyermek) lehet. Az 5 családtagnál nagyobb családok kitelepítése is szóba jöhet akkor, ha a gyermekek között már olyan is van, aki önállóan képes gondoskodni a háztartásról és a fiatalabb testvérek neveléséről.
5. A kitelepített családok munkafeltételei és bérezése ugyanolyan lesz, mint az azonos ágazatban dolgozó cseh munkaerőké.
6. A magyar családok kitelepítése Szlovákiából nem érinti a Munkaügyi Minisztérium és a Szociális Ügyek Megbízotti Hivatala közötti, a szlovák munkaerőknek a Csehországba való toborzásáról kötött megállapodást.
7. Szlovákiában a munkaerő-toborzást a járási munkavédelmi hivatalok hajtják végre, s ebben a személyi és műszaki feltételek biztosításához a prágai Földművelésügyi Minisztérium is hozzájárul. Elsősorban a hivatalnokok, az orvosi személyzet, írógépek és személygépkocsik biztosításáról van szó.
8. Megegyezés történt, hogy a munkaerő-toborzásból kizárják a cigány családokat.
9. Cseh- és Morvaország legfelsőbb illetékes közlekedési szervei kötelesek a családtagok és azok ingóságainak az elszállításához a szükséges vonatszerelvények 2/3-át biztosítani.
Nem zárják ki azt sem, hogy a családtagok és azok ingóságainak az elszállítását egyénileg, a munkáltató eszközeivel (gépkocsijaival, kocsijaival) valósítják meg.
10. A kitelepített családok és ingóságaik elszállításának költségei lakóhelyükről a legközelebbi vasútállomásig a szlovák szerveket terhelik.
11. A Munkaügyi és a Szociálisügyi Minisztérium Brünn és Česká Třebová vasútállomáson frissítőállomásokat létesít, ahol a kitelepített családok megfelelő frissítőt, a gyermekek tejet is kapnak. Ezeknek az állomásoknak a felügyeletét orvosi szolgálat biztosítja.

A Szociális Ügyek Megbízotti Hivatala költségén hasonló frissítőállomást létesítenek Pozsonyban is.

A jegyzőkönyv megírását követően azt felolvasták, majd egyetértésük jeléül a Munkaügyi és Szociálisügyi Minisztérium, a Földművelésügyi Minisztérium, valamint a Szociális Ügyek Megbízotti Hivatalának a képviselője aláírta.

Kelt mint fent.

A Szociális Ügyek Megbízotti Hivatala nevében
Dr. Hatala s. k.

A Munkaügyi és Szociális Minisztérium nevében
Dr. Kotek s. k.

A Földművelésügyi Minisztérium nevében
Dr. Josef Rodra s. k.

A jegyzőkönyvet vezette:
Rusnáková s. k.

Státní ústřední archiv, Praha (Állami Központi Levéltár, Prága), *Fond: Ministerstvo sociálnej péčlivosti (Szociális Ügyek Minisztériuma), doboz 382, iratszám: II-219-23/5.*

Jegyzet:

1. Politikailag indifferens volt az a magyar személy, aki nem szerepelt sem a kitoloncolandók, sem a lakosságcsere keretében Magyarországra áttelepítendőek listáján. Esetünkben zömmel vagyonatlan mezőgazdasági munkásokról van szó.

4.

Pozsony, 1946. augusztus 23. A Szlovák Telepítési Hivatal körlevele a hivatal összes területi (járási és kerületi) irodájához, amelyben a Belügyi Megbízotti Hivatal által kiadott intézkedéseket adja tudtukra. Ezek arról szólnak, hogy 1946. augusztus végéig kézbesítsék ki a dél-szlovákiai határvidéken élő személyeknek a csehországi mezőgazdasági munkákra szóló végzéseket. A magyarokkal közölni kell, hogy a munkaerő-átcsoportosítással lehetőséget kapnak lojalitásuk bizonyítására. Az engedetlen személyekkel szemben pedig akár „kíméletlen végrehajtással kell elrettentő példát statuálni”.

A Szlovák Telepítési Hivatal összes területi hivatalának

A Belügyi Megbízotti Hivatal 1946. augusztus 15-én 22062/1-III/4-1946 számmal a következő körlevelet adta ki, amelynek címzettje Szlovákia összes járási nemzeti bizottsága, járási közigazgatási bizottsága, járási bizottsága, valamint a pozsonyi és a kassai nemzeti bizottságok, a pozsonyi és a kassai I. kerületi nemzetbiztonsági testületek:

- „1. A Belügyi Megbízotti Hivatal az 1946. augusztus 7-én a Szociális Ügyek Megbízotti Hivatalában, Pozsony, Beneš u. 5. szám alatt tartott értekezlete határozatainak értelmében a következő intézkedéseket hozza:
2. Az Országos Munkavédelmi Hivatal utasította a járási munkavédelmi hivatalokat, hogy augusztus végéig kézbesítsék ki több, a dél-szlovákiai határvidéken élő

szlovák és magyar személynek azokat a végzéseket, amelyek értelmében a 88/1945. sz. elnöki dekrétum 4. és 6. paragrafusa alapján őket Csehszlovákia mezőgazdasági-állattenyésztési munkára rendelik.

3. A kézbesített végzéseket azonnali hatállyal végre kell hajtani, ha kell, adminisztratív módszerek (kényszer) igénybevételével is. Az adminisztratív végrehajtó szervek a járási nemzeti bizottságok (járási közigazgatási bizottságok és járási bizottságok). A végrehajtási határozatot a járási munkavédelmi hivatalok adják ki, s ugyancsak ők tesznek feljelentést a határozat végrehajtását megtagadó személyek ellen. A járási munkavédelmi hivatalok gondoskodnak a kijelölt személyek összegyűjtéséről és – esetenként családtagjaikkal együtt – a munkahelyre történő elszállításukról.
4. Az ország újjáépítése érdekében elrendelt nagy jelentőségű szociális és gazdasági intézkedésről van szó, a szlovákiai munkaerő átcsoportosításáról a cseh országrészekbe, ahol nagy szükség van a munkájukra. A magyarok esetében hangsúlyozni kell, hogy jogi és társadalmi helyzetük javításáról van szó. Lehetőséget kapnak lojalitásuk bizonyítására, s ezért az új munkahelyükön a többi munkással egyenlő munkabért, szállást kapnak, s velük egyenlő bánásmódban is részesülnek. Hangsúlyozni kell, hogy ez a toborzás nem vonatkozik azokra a magyarokra, akiket mint árulókat és kollaboránsokat a 33/1945. sz. elnöki dekrétum és az 57/1945. sz. törvény alapján elítéltek, de azokra sem, akiket a lakosságcsere-egyezmény keretében kitelepítésre jelöltek. Az intézkedés csak a többi magyart érinti (a Szlovák Nemzeti Tanács 37/1946. sz. rendeletének 2. paragrafusa). Az intézkedést a fentiek figyelembevételével kell végrehajtani, azt támogatni, és gondoskodni kell arról, hogy mindez gyors ütemben, kellő alapossggal és zavartalanul valósuljon meg.
5. A Szlovák Nemzeti Tanács 142/1945. sz. rendelete értelmében a nemzeti bizottságok és nemzetbiztonsági szervek kötelesek együttműködni a járási munkavédelmi hivatalokkal és az Országos Munkavédelmi Hivatallal. Az együttműködés érdekében ezen rendeletet a járási nemzeti bizottságok (járási közigazgatási bizottságok) szociális és nemzetbiztonsági bizottságainak haladéktalanul meg kell tárgyalniuk, hogy ezt követően ezen rendelkezés 6. bekezdése alapján haladéktalanul tegyék meg a kellő intézkedéseket.
6. A körlevelet ismertetni kell a helyi nemzeti bizottságok tagjaival, a községek komisszárjaival, valamint a rendőrőrsök legénységével, s fel kell készíteni őket arra, hogy a nemzeti bizottságok és a rendőrőrsök ébersége, tekintélye és ellenőrző hatalma már a végzések kézbesítésekor is érvényesüljön (2. bekezdés). Biztosítani kell a végzések problémamentes kézbesítését, valamint azt, hogy ezeket a címzettek át is vegyék és végre is hajtsák. Eleve lehetetlenné kell tenni az ellenállás minden formáját. El kell érni, hogy a járási munkavédelmi hivatalokat közbenjárásért vagy más jogtalan befolyásolásért senki ne zaklassa, s támogatni kell az említett hivatalok munkáját. Az elutasító állást foglaló személyeket a törvény adta eszközökkel kényszeríteni kell a munkaszolgálatra, illetve vétség elkövetése miatt felelősségre kell őket vonni. A járási munkavédelmi hivataloknak szétküldték azokat az utasításokat, mely szerint az egyes községekben a rendőrőrsökkel tudatni kell a kézbesítés küldésének a napját, hogy időben felkészülhessenek az ellenőrzésre. Különösen a rendőrőrsök állomáshelyével való együtt-

működésnek kell példásnak és nagyon hatásosnak lennie. Nagyon fontos, hogy a járási munkavédelmi hivatalok megkeresésére a rendőrőrsök pontosan és azonnal jelezzék, kik ellen emeltek vádat árulás, kollaborálás vagy más címen a Szlovák Nemzeti Tanács 33/1945. sz. rendelete, illetve a Szlovák Nemzeti Tanács 57/1946. sz. rendelete alapján. A felmerülő problémákat a lehető legrövidebb úton, főleg adminisztráció nélkül kell rendezni. A felelőtlen, engedetlen személyekkel szemben kíméletlen végrehajtással kell elrettentő példát statuálni. Ha az érvényes előírások nem védik kellő mértékben a közérdeket, a járási nemzeti bizottságoknak lehetőségük van a szükséges tiltások vagy parancsok kiadására, ezeket azonban utólagos jóváhagyás végett fel kell terjeszteni a felettes hatóságnak (a 190/1939. sz. törvény 2. paragrafusának 3. bekezdése). Ennek értelmében például korlátozni lehet a vendéglők és a söntések nyitvatartási idejét, a sör és a bor kivételével a szeszes italok kimérését, de egy meghátározott óra után korlátozhatják a lakosság szabad mozgását is a közterületeken. A nemzeti bizottságok és a rendőrőrsök arra törekedjenek, hogy a járási munkavédelmi hivatalok intézkedései a lehető legeredményesebbek legyenek.

7. A parancsot megtagadók, a szökésben levők, a menekülők elfogása esetén mint veszedelmes munkakerülők ellen munkafegyelmi vétség jogcímén eljárást kell indítani, és minden esetben – akár büntetésként, akár adminisztratív intézkedésként – munkatáborokba¹ kell őket küldeni (lásd a Szlovák Nemzeti Tanács 105/1945. és 106/1945. sz. rendeletét). Minden nemzeti bizottság és rendőrőrs feladata – tehát azoké is, akik területén nem toboroznak –, hogy a lehető legszigorúbban ellenőrizzék a kézbesített végzések teljesítését, és a munkakerülőkkel szemben ezen kiadott körlevél utasításai alapján járjanak el.

8. A Belügyi Megbízotti Hivatal kéri Önöket, hogy megfigyeléseiket és az elért eredményeket 1946. szeptember 30-ig jelentsék.

Dr. Viktory s. k.
belügyi megbízott

Kérem a Szlovák Telepítési Hivatal minden területi hivatalát, hogy hatékonyan működjön együtt a körlevélben jelzett hivatalokkal, s mindenekelőtt arra ügyeljenek, hogy az intézkedések végrehajtóinak sorába ne kerüljenek olyan magyar nemzetiségű személyek, akiket a lakosságcsere-egyezmény V. és VIII. cikkelye alapján Szlovákiából kitelepítésre jelöltek.²

A hitelességért felel:
(olvashatatlan aláírás)

Dr. Čech s. k.
a Szlovák Telepítési Hivatal elnöke

Štátny oblastný archív, Nitra (Állami Területi Levéltár, Nyitra), Fond: Obvodny osídlovačí úrad, Komárno (Területi Telepítési Hivatal, Komárom), doboz 1, iratszám: 624/46.

Jegyzetek:

1. A Szlovák Nemzeti Tanács 105/1945. és 106/1945. sz. rendelete alapján létesített munkatáborokban töltötték le büntetésüket a népbíróság által a magyarok kollektív bűnösségére hivatkozva elítélt – általában vagyonek Kobzással is sújtott – vádlottak.
2. A csehszlovák–magyar lakosságcsere-egyezmény (1946. február 27.) szerint annyi, a csehszlovák hivatalok által kijelölt magyar köteles elhagyni a szülőföldjét, s áttelepülni Magyarországra, ahány magyarországi szlovák kéri önként a Csehszlovákiába való áttelepítését.

5.

Pozsony, 1946. október 13. Daniel Okálinak, a csehszlovák–magyar lakosságcsere lebonyolításával megbízott teljhatalmú, Budapesten székelő csehszlovák kormánybiztosnak személyes levélbe foglalt jelentése Vladimír Clementis külügyi államtitkár részére a lakosságcsere gyakorlati megvalósításának előkészületeiről. Ennek során Gustáv Husákkal, a Megbízottak Testületének elnökével és Ján Čechel, a Szlovák Telepítési Hivatal elnökével egyeztetett Pozsonyban. A megbeszélések során többször felvetődött a dél-szlovákiai magyarok globális áttelepítése Csehországba, beleértve a reszlovakizáltakat is. Egyetértettek abban is, hogy ez az utolsó lehetőség a magyarkérdés teljes körű megoldására, valamint Dél-Szlovákiának szlovákokkal történő betelepítésére. Okáli többször elmarasztaló megjegyzéssel illeti a magyar kormányt annak halogató magatartása miatt, amellyel a lakosságcsere próbálja elodáztatni.

Tisztelt
Dr. Clementis
államtitkár

BIZALMAS ÉS TITKOS!

Mellékelve küldöm a miniszterelnöknek címzett, a magyarkérdés megoldásával kapcsolatos kormányintézkedések javaslatát.

A javaslat a Megbízottak Testületének elnöke, dr. Husák¹ és dr. Okáli² megbeszéléseinek is a tárgyát képezte.

A javaslattal és az intézkedésekkel mindkét említett egyetértett.

Abban az esetben, ha a magyarok továbbra is halogató politikát folytatnának, egyhangúlag jóváhagyjuk a radikálisabb intézkedéseket is, azokat, amelyeket dr. Okáli foglalt össze, s amelyeket mellékelve küldök.

(Dr. Čech saját kezű aláírása)
BIZALMAS, TITKOS!

Tisztelt
Dr. Vlado Clementis³ államtitkár, Prága

Kedves Vlado!

Tegnap jelentésemben értesítettelek a dr. Jócsik⁴ államtitkárral folytatott tárgyalásaimról. A magyar kormány határozatát holnap, folyó hó 14-én kapom meg, s azt táviratilag azonnal megküldöm Neked.

Tegnap Pozsonyba utaztam, hogy megtárgyaljam és dr. Čechhel előkészítsem a dolgokat, valamint azért is, hogy az alapvető kérdésekben dr. Husákkal is meg egyezzek. A dr. Husákkal folytatott megbeszélésen dr. Čech is jelen volt.

Nézeteink alapos elemzése után megállapítottuk, hogy két lehetőségünk van:

- a) a magyar kormány elfogadja az első, e hó 11-én dr. Jócsik államtitkárral ismertetett minimális tervemet;
- b) a magyar kormány az említett minimális tervet a lényegét illetően sem fogadja el.

Az a) ponthoz:

A minimális terv, vagyis a 4500 család áttelepítése 1946 végéig – amit a tegnap jelentésemben már megindokoltam – nagy erőfeszítéssel ugyan, de a kijelölt határidőig megvalósítható.

Dr. Husák azonban azt javasolja, hogy az Egyezményre való tekintet nélkül a kitelepítéssel párhuzamosan kezdjük meg a magyarok rendszeres átcsoportosítását Csehországba. Olyan magyarokról van szó, akikre a lakosságcsere-egyezmény nem vonatkozik.

Javaslatát a következőképpen indokolja:

- a kétéves terv megvalósítása és a Csehországban tapasztalható magasabb bérszint jelentős számú szlovák munkaerőt szív el Szlovákiából,
- az említett munkaerő-csökkenés Szlovákiában veszélyezteti a kétéves terv eredményes megvalósítását,
- a magyarok módszeres kitelepítése Csehországba rákényszeríti Magyarországot arra, hogy a békeszerződés értelmében kétoldalú, területi követelés nélküli szerződést kössön velünk,
- a jelenlegi nemzetközi helyzetben ez az utolsó lehetőségünk arra, hogy a magyarkérdést alapvetően rendezzük,
- a magyarok módszeresen végrehajtott kitelepítésével Magyarországot rákényszerítjük arra, hogy az Egyezményt a lehető leggyorsabban megvalósítsák,
- ezzel az áttelepítéssel végre rendeződik a siralmas állapotban levő belső kolonizáció is.

A b) ponthoz:

Amennyiben a magyar kormány nem fogadja el minimális megoldási javaslatom lényegét, a megtorló intézkedések formái a következők lehetnek:

1. az Egyezmény VIII. cikkelye szerint kitelepítjük a népbíróságokról szóló rendelet V. paragrafusa alapján elítélt 1000 magyar családot,
2. az Egyezmény VIII. cikkelye alapján kitelepítjük a népbíróságokról szóló rendelet 1. és 4. paragrafusa által érintett összes magyart,
3. az Egyezmény V. cikkelye alapján annyi magyart telepítünk ki, ahány szlovákot egyoldalúan Magyarországról Szlovákiába telepítettek,

4. a magyarok módszeres, tömeges kitelepítése Csehországba (dr. Husák javaslata szerint).

Az 1. és 2. ponthoz:

Az említett intézkedések megvalósításának a joga az Egyezmény alapján történne. Megkérdőjelezhetők:

- a) az 1. és 4. paragrafus alapján elítéltek száma,
- b) kitelepítsünk-e minden elítéltet, tekintet nélkül büntetésük nagyságára, vagy csak azokat, akiket mérsékeltebb büntetéssel (egy-két éves börtönbüntetéssel) sújtottak.

A 4. ponthoz:

Dr. Husák véleménye szerint – amellyel én is száz százalékban egyetértek – utolsó lehetőség kínálkozik arra, hogy megoldjuk a magyarkérdést, ugyanakkor a belső kolonizációt, esetleg a szlovákok hazatelepítését Jugoszláviából és Romániából. E szerint a javaslat szerint, tekintet nélkül a reszlovakizáció⁵ végeredményére és a lakosságcserére kidolgozott tervre, a magyarokat globálisan Csehországba kell telepíteni.

Megegyeztünk abban, hogy a globális kitelepítést és a belső kolonizációt a Párkányi járásban kezdjük megvalósítani. Ezt a járást egyrészt azért választottuk, mert határ menti terület, másrészt azért, mert a járásban kevés az „érintett”, azaz olyan község, ahová magyarországi szlovákokat tervezünk betelepíteni.

A magyarok globális kitelepítését és a belső kolonizációt a Duna mentén nyugat felé haladva folytatnánk úgy, hogy végül minden magyart Csehországba telepítenénk át. A globális kitelepítés a reszlovakizáltakra is vonatkozna. Köztük és a többi magyar között csak az lenne a különbség, hogy a reszlovakizáltak anyagilag nem károsodhatnának.

Dr. Husák véleménye szerint – és saját szerény véleményem szerint is – Magyarországgal nem sikerül megkötni a szlovákiai magyarok egyoldalú kitelepítéséről⁶ szóló kétoldalú szerződést, s a jelenlegi helyzetben szabotálni fogják az Egyezményt (a vegyes bizottság tárgyalásait e hó 11-én kénytelen voltam félbeszakítani, mivel a magyarok szemmel láthatóan semmilyen szándékot nem mutattak a tárgyalások folytatására, s minden igyekezetük csak arra irányul, hogy időt nyerjenek, és így lehetetlenné tegyék a lakosságcserét). Dr. Husák nyilatkozataiból ítélve kategorikus álláspontja az – amit Južo Ďuriš,⁷ Slánský főtitkár és több más jelentős cseh politikus is helyesel –, hogy a területcsere szóba sem jöhet!

Az adott helyzetben elemezni kell:

- a) Magyarország várható reagálását a szlovákiai magyarok globális áttelepítésének a tervére, mert Magyarországnak most mérlegelnie kell, hogy előnyös feltételek mellett átveszi-e honfitársait, vagy eltűri, hogy kitelepítsék őket Csehországba, s Magyarországon maradjanak a napjainkban már jelentős nemzetudattal rendelkező szlovák földművesek. Ezzel kapcsolatban ki kell emelni Beljanov és Kondratyev tábornokoknak a magyarországi kisebbségekkel kapcsolatos politikai koncepcióját, valamint azt a tényt, hogy a Magyarországról kitelepítésre tervezett szlovák földművesek már „tömörültek”, azaz Szlovákiában már kiválasztották azokat a gazdaságokat, ahová majd betelepülnek. A magyarországi gazdaságoknál nagyobb terjedelmű

birtokokat választottak maguknak, s bizalmi embereiken keresztül tájékoztattak Csehszlovákia gazdasági és társadalmi helyzetéről, a legnagyobb elégedettséggel távoztak, és a lakosságcsere elmaradása esetén körükben jelentős szociális elégedetlenség kialakulása következne be,

b) meg kell vizsgálni, milyen nemzetközi hatása lenne a globális kitelepítésnek, azt, hogy a jelenlegi nemzetközi politikai helyzetben következetesen megvalósítható lenne-e a globális kitelepítés,

c) milyen hatása lehet a globális kitelepítésnek az Egyezmény alapján megvalósított lakosságcsereére. Dr. Husák véleménye szerint számolni kell azzal a legszélsőségesebb esettel is, hogy a magyarok felmondják az Egyezményt,

d) milyen következményekkel jár a globális kitelepítés népgazdasági szempontból (Csehország mezőgazdaságában 400 000 dolgozó hiányzik),

e) milyen hatása lesz a globális kitelepítésnek a belső kolonizációra,

f) milyen következménye lesz a magyarok globális kitelepítésének a jugoszláviai és a romániai szlovákok hazatelepítésére,

g) milyen következménye lesz a magyarok globális kitelepítésének a reszlovakizálásra,

h) milyen politikai következménye lesz a magyarok globális kitelepítésének (az áttelepítés társadalmi és politikai vonatkozásainak felhasználása a belső kolonizációban). Dr. Husák megjegyezte, hogy a kitelepítés csődjét a „kommunisták” és az orosz orientáció számlájára írják, s a Demokrata Párt a reszlovakizáltak körében megkísérli befolyásának megszilárdítását.

Mindezeket a lehetőségeket józanul, de annak tudatában kell mérlegelni, hogy itt a legfőbb ideje a magyarkérdés teljes megoldásának, és azt, hogy az angolszázok által támogatott magyarok a tisztességes megegyezéssel szemben kemény ellenállást fognak tanúsítani, majd kitérnek a megegyezés becsületes betartása elől.

Örülök, hogy Párizsban lehetőség nyílt megismerni a magyarok álnokságát, aljas terveit és koncepciójukat.

Légy szíves, küldd el nekem a kormányhatározat szövegét, s amennyiben szükséges személyem jelenléte, küldj Budapestre rádiógramot.

Szívélyes üdvözlettel

(Dr. Okáli saját kezű aláírása)

Archív Ministerstva zahraničních věcí, Praha (Külgügyminisztérium Levéltára, Prága), Kabinetiroda, Főtítkář. Rendezetlen iratok, doboz 168, jelzet nélkül.

Jegyzetek:

1. Husák, Gustáv (1913–1990) jogász, kommunista politikus. A Kassai Kormányprogram megfogalmazóinak egyike, 1945 áprilisától Szlovákia Kommunista Pártja Központi Bizottságának tagja, 1946 júniusától 1950-ig a Megbízottak Testületének elnöke (szlovákiai miniszterelnök). Jelentős szerepe volt a Demokrata Párt üldözésében és felszámolásában. 1950-ben letartóztatták, és elítélték. Az 1968-at követő posztsztálinista visszarendező és meghatározó politikusa. 1971-től Csehszlovákia Kommunista Pártja Központi Bizottságának főtitkára, 1975–1989 között Csehszlovákia köztársasági elnöke.

2. Okáli, Daniel (1903–1987) jogász, irodalomkritikus, kommunista politikus. 1945-ben belügyi megbízott. 1946–1948 között a csehszlovák–magyar lakosságcsere teljhatalmú kormánybiztosa. 1948–1950 között ismét belügyi megbízott (szlovákiai belügyminiszter). 1951-ben letartóztatták és elítélték.
3. Clementis, Vladimír (1902–1952) jogász, publicista, kommunista politikus, 1938 előtt a szlovákiai magyar kommunisták védőügyvédje. A háború alatt Londonban több politikai elemzést készített, melyben többek között foglalkozott a magyarok és a szlovákok kapcsolatával. 1945–1948 között külügyi államtitkár, 1948–1950 között külügyminiszter, a CSKP KB tagja, képviselő, Károlyi Mihály szerint „vörös gentleman”. 1951-ben letartóztatták és kivégezték.
4. Jócsik Lajos (1910–1980) szociológus, publicista, író. A bécsi döntés után Budapestre költözött. A Nemzeti Parasztpárt egyik vezetője, országgyűlési képviselője, államtitkár. Kilen hónapra keresztül a csehszlovák–magyar lakosságcsere-egyezmény végrehajtására szervezett Áttelepülési Hivatal kormánybiztosa.
5. A reszlovakizáció (visszaszlovakosítás) a Belügyi Megbízotti Hivatalnak az a rendelete (20.000/I-IV/1-1946), amely lehetővé tette a szlovák felmenőkkel bíró, de magukat magyarnak vallók számára azt, hogy önként kérjék a szlovák nemzetiség megadását.
6. A csehszlovák kormány a magyarok kollektív bűnösségére hivatkozva legalább 400 000 Szlovákia déli határhoz tartozó élő magyar egyoldalú és vagyontalan kitoloncolásához kérte a győztes nagyhatalmak jóváhagyását, de azt azok elvetették.
7. Ďuriš, Július (1904–1986) közgazdász, kommunista politikus. 1945–1951 között földművelésügyi miniszter. 1945–1946-ban a Szlovák Nemzeti Tanács képviselője. 1945–1954 között a CSKP KB Elnökségének tagja.

6.

Pozsony, 1946. október 31. A Szociális Ügyek Megbízotti Hivatalában négyoldalú tárcaközi egyeztetésről készült jegyzőkönyv, melynek tárgya a magyar nemzetiségű kommenciós cselédek toborzása csehországi munkákra. A kommenciós cselédek (számukat mintegy 2000 főre becsülik) jelentős része reszlovakizált, ezért meg kell oldani vagyonuk sorsát is. Mivel eddig három ízben szerveztek sikertelenül végződött toborzást körükben, azt javasolják, hogy a csehországi munkaerőhiányt átfogóbban, a magyaroknak Csehországba való áttelepítésével kell megoldani. Erre vonatkozólag intézkedési tervet dolgoztak ki.

Jegyzőkönyv

Készült Pozsonyban a Szociális Ügyek Megbízotti Hivatalában 1946. október 31-én. Jelenlevők a jelenléti íven feltüntetett hivatalok képviselői.

Az ülés *tárgya* a magyar nemzetiségű kommenciós cselédek¹ toborzása Csehországba.

A prágai Munkaügyi és Szociális Minisztériumnak, valamint a prágai Földművelésügyi Minisztériumnak a képviselői a jelenlevők elé terjesztették tárcájuk utasítását, miszerint a Földművelésügyi Minisztérium, Široký² kormányelnök-helyettes, valamint dr. Clementis államtitkár között a szociálisügyi megbízott beleegyezésével megkötött megállapodás értelmében a lehető leghamarabb kezdjék meg a magyar nemzetiségű kommenciós cselédek és családtagjaik toborzását Csehországba, hogy ott mezőgazdasági munkát végezzenek. Az áttelepített személyeket bútoraik-

kal együtt kell a munkahelyükre szállítani. A mai telefonutasítás értelmében az első transzportot november 6-ra kell összeállítani.

A Földművelésügyi Minisztérium, a Szociális Ügyek Megbízotti Hivatala és a Szlovák Telepítési Hivatal képviselői a következőket terjesztették elő:

Csehországba mezőgazdasági munkákra magyar nemzetiségű kommenciós cselédek és családjaik kitelepítése jöhet számításba, akik Szlovákiában a földreform következtében elvesztették állásukat. Az ilyen családok számát legfeljebb 2000-re becsülik. Ezek a családok a kis értékű ingóságokon kívül kisebb földterülettel s az ahhoz tartozó élő és holt leltárral is rendelkeznek. Ebből következik, hogy a családoknak a mezőgazdasági munkák végzésére Csehországba való kitelepítésén kívül meg kell oldani annak a vagyonnak a sorsát is, amelyet ezek magyar kommenciós cselédek Szlovákiában hagynak. A magyar kommenciós cselédek nagy része reszlovakizált, ezért követelik a részüket a felparcellázott nagybirtokokból.

Eddig három esetben szerveztek önkéntes munkaerő-toborzást a magyar kommenciós cselédek körében. A toborzás mindhárom esetben sikertelen volt. Ebből következik, hogy mind a magyarkérdés megoldása érdekében Szlovákiában, mind a magyar munkaerő Csehországba történő átcsoportosítása szempontjából a kérdést nagyvonalúbban, a magyarok Csehországba való kitelepítésével kell megoldani.

A tanácskozók egyhangú véleménye az, hogy a jelenlegi jogi helyzet mindaddig nem teszi lehetővé a magyarok, ezen belül a magyar kommenciós cselédek áttelepítését, amíg rájuk a köztársasági elnök 88/1945. sz. dekrétuma³ vonatkozik, mivel ez a dekrétum csak a férfi munkaerő átirányítását teszi lehetővé, a nők a dekrétumban foglalt elvek szerint nem kötelezhetők munkára, s ennek következtében a férfi munkaerő családja Szlovákiában maradna.

Tekintettel a fenti jogi és tényleges helyzetre, a tanácskozók az alábbi határozatot fogadják el:

1. Javasolni kell a kormánynak, hogy a magyaroknak Csehországba való kitelepítésével kapcsolatban olyan határozatot hozzon, amely figyelembe veszi a Magyarországgal megkötött érvényes nemzetközi szerződést, ugyanakkor azonban ezeknek a családoknak megfelelő feltételeket biztosítson a tartós letelepedéshez, illetve betelepítéshez.
2. Javasolni kell a kormánynak, hogy a kisparasztkok és mezőgazdasági munkások (magyar kommenciós cselédek) köréből a Cseh- vagy Morvaországba érkezők kisebb, 5 holdig terjedő földterületet kaphassanak.
3. Javasolni kell a kormánynak, adja feladatul a Földművelésügyi Minisztériumnak, a Szociális Minisztériumnak, a prágai és a pozsonyi Telepítési Hivatalnak, valamint a Földművelésügyi Megbízotti Hivatalnak és a Szociális Ügyek Megbízotti Hivatalának, hogy a terjesszenek a kormány elé egy közös tervet, amely tartalmazza:
 - a) a magyarok, illetve a reszlovakizáltak áttelepítésének szervezési tervét és a megvalósítás feltételeit,
 - b) a szükséges jogszabály-módosításra tett javaslatot.

Ugyanakkor az említett hivataloknak, valamint a többi, az ügyben érdekelt ágazatnak is feladatul adják, hogy az áttelepítés mihamarabbi és gyors megvalósítása érdekében tegyék meg a szükséges szervezési lépéseket.

Mivel a tanácskozás résztvevői az ügyet nagyon sürgősnek tekintik, már a jelenlegi helyzetben is úgy döntöttek, hogy Szlovákiában az intézkedések megvalósítása

a Szlovák Telepítési Hivatal feladata lesz, s ebben az érdekelt megbízotti hivatalok a Telepítési Hivatallal együtt fognak működni, továbbá hogy a pozsonyi Szlovák Telepítési Hivatal mellett egy csehországi összekötő szövet hoznak létre. A tanácskozás résztvevői ragaszkodnak ahhoz, hogy cseh részről az ügy egyetlen partnerhez tartozzon. A költségeket a Szociálisügyi Minisztérium fedezi. Az intézkedés teljes végrehajtása után az elszámolást a pozsonyi Szlovák Telepítési Hivatal végzi el.

A Szlovák Telepítési Hivatal azonnal megkezdi a munkát, az érintett megbízotti hivatalok lehetőség szerint azonnal kiküldik szerveiket a Szlovák Telepítési Hivatalhoz. A konkrét munkát a Párkányi járásban kezdik el.

A Szociális Ügyek Minisztériuma általában a közlekedéssel kapcsolatos kiadásokat téríti meg.

Ami a többi költség térítését illeti, arról egy későbbi tanácskozáson döntenek.

A közlekedési eszközöket a Közlekedési Minisztérium biztosítja, s azzal számolnak, hogy a közlekedéssel kapcsolatos feladatokat ez a minisztérium látja el.

A jegyzőkönyv írása befejezve, a jegyzőkönyv aláírva.

(4 olvashatatlan aláírás)

A másolat hitelességéért felel:

Lučenická s. k.

SNA, Bratislava (SZNL Pozsony), *Fond: Povereníctvo pôdohospodárstva a pozemkovej reformy, B sekcia (Földművelésügyi Megbízotti Hivatal, B szekció), doboz 466, iratszám: 7052/46.*

Jegyzetek:

1. A kommenciós cselédek olyan szerződéses mezőgazdasági munkások, akik bérük egy hányadát természetben (szállás, étkezés, termény, ruházat stb.) kapták meg.
2. Široký, Viliam (1902–1971) kommunista politikus. 1940–1941-ben a CSKP KB moszkvai vezetőségének tagja. 1945–1954 között az SZLKP KB elnöke. 1945-ben miniszterelnök-helyettes, 1953–1963 között miniszterelnök.
3. A 88/1945. sz. elnöki dekrétum az általános érvényű kötelező munkaszolgálatról szól. Nincs nemzeti jellege. Magyarellenességét a Szlovák Nemzeti Tanács jóváhagyásával kapta, amikor a magyarokat családjukkal együtt törvényellenesen, karhatalommal kényszerítették csehországi kényszerközmunkára.

7.

Pozsony, 1947. március 20. A Földművelésügyi Megbízotti Hivatal elnökének körlevele az alacsonyabb közigazgatási egységekhez, amelyben a Szociális Ügyek Megbízotti Hivatala által kiadott, a gabonafelvásárlásra vonatkozó irányelveket tartalmazza azon személyekre vonatkoztatva, akiket csehországi áttelepítésre jelöltek ki.

Tárgy: Gabonafelvásárlás a 88/45. sz. elnöki dekrétum alapján munkára kirendelt személyektől

Az V/„B” Főosztálynak, helyben!
A bazini, galántai, komáromi, érsekújvári, lévai, zólyomi,
losonci, kassai, nagymihályi és nyitrai munkacsoportoknak.

Állami Birtokok Kezelőségének
Pozsony

A Szociális Ügyek Megbízotti Hivatala a 88/1945. sz. elnöki dekrétum alapján munkára kirendelt személyektől történő gabonafelvásárlással kapcsolatban 1947. március 10-én az alábbi, III/300-529/1-1947. számú irányelveket adta ki:

„A gabonafelvásárlást hatáskörükön belül a Szlovákiai Gabona Társaság a bizománysok és felvásárlók révén valósítja meg attól függetlenül, hogyan folyik a külön utasítások alapján megvalósított munkaerő-toborzás. Amennyiben a gabona felvásárlásának ideje egybeesne a munkaerő-toborzás idejével, a járási méretekben illetékes szerveknek, azaz a Szlovákiai Gabona Társaságnak és a helyi toborzó bizottságnak kell megegyezniük abban, milyen sorrendben fogják teljesíteni feladataikat. A megegyezés során a gabonafelvásárlás végrehajtása előnyt élvez a toborzással szemben.

Ezen kívül a Szlovákiai Gabona Társaság a fő bizománysokai, azaz a Gazdasági Szövetkezetek Szövetsége, a Szlovákiai Molnárok Szövetkezete, valamint a Szlovákiai Gabona Részvénytársaság számára 1947. március 3-án kiadta a 215-17/VIII.-Hr/Bm számú körlevelét, amely a 88/1945. sz. elnöki dekrétum alapján munkára kirendelt személyektől történő gabonafelvásárlásra vonatkozik.

A helyi toborzó bizottság arra a napra, amikor az egyes községekbe kiszáll, gabonafelvásárlás céljából a Szlovákiai Gabona Társaságon keresztül a helyszínre hívja a kinevezett bizománysokat és felvásárlókat. Erre a célra a Szlovákiai Gabona Társaság rendelkezésére bocsátja a dél-szlovákiai járások felvásárlóinak és bizománysainak teljes névsorát.

A bizománysok és a felvásárlók minden olyan gabonamennyiséget felvásárolnak, amely túllépi azt a mennyiséget, amelyet a toborzásról kiadott „Irányelvek” szerint egy családra a családtagok számától függően kiszámítottak, s amelyet a család magával vihet. A felvásárolt gabona ellenértékét a felvásárló szervek abban a pénzügyintézetben helyezik el, amelyet a helyi toborzási bizottság jelöl ki. Az ellenértéket annak a tulajdonosnak a javára helyezik el, akinek folyószámlát nyitottak azzal a céllal, hogy azon az eladott vágóállatok árát is elhelyezzék.

A felvásárolt gabona ellenértéke a tulajdonos kezeli, a rendelkezésére áll azért, hogy biztosíthassa a gazdálkodás folyamatosságát, s ez az összeg a hiányzó vetőmag, a takarmány és a természetben kifizetett járandóságok felvásárlására szolgál.

Amennyiben a volt tulajdonos neve nem állapítható meg, a pénz annak a községnek a számláján kell elhelyezni, ahonnan a gabona származik.

Minden folyószámlát úgy kell zárolni, hogy a számlán elhelyezett pénzzel csakis a helyi toborzó bizottság elnökének, valamint a helyi nemzeti bizottság (helyi szociális bizottság) elnökének az utasítására lehessen felhasználni.

A bizománysok és a felvásárlók a felvásárlást a helyi toborzó bizottság valamelyik tagjának és a nemzetbiztonsági testület tagjának a jelenlétében végzik, akik a

felvásárlónak a termelő helyett aláírják a kizárólagos átvételi bizonylatot, de az átvételről szóló igazoláson annak a termelőnek a nevét kell feltüntetni, akitől a gabonát felvásárolták.

A kizárólagos átvételi bizonylat eredetijét a bizományos köteles a helyi toborzó bizottságnak átadni, aki a községenként összegyűjtött kizárólagos átvételi bizonylatokat a községek névsorával együtt a Szlovákiai Gabona Társaság monopóliumért felelős osztályának továbbítja.

A gabona felvásárlásával, annak mozgatásával és szállításával kapcsolatos állandó jellegű kiadások leszámíthatók abból a bevételből, amelyet a bizományos a felvásárolt gabonáért kifizetett.”

A fentieket az illetékesek tájékoztatása végett közöljük.

A megbízott nevében:

Dr. Škotta s. k.

A hitelességért az elnökségi iroda vezetője

felel

(olvashatatlan aláírás)

SNA, Bratislava (SZNL, Pozsony), *Fond: Správa majetkov pre pozemkovú reformu (Állami Birtokok Kezelősége), doboz 64, iratszám: 1695/47-S/el.*

8.

Pozsony, 1947. szeptember 13. A Szociális Ügyek Megbízotti Hivatalának pontokba foglalt intézkedési javaslata a Megbízottak Testülete Elnöksége részére. Ebben megállapítja, hogy a déli határvidéken gyakran a magyar nemzetiségűek kerülnek előnybe, ezért minden állami hivatalban csak megbízható személyeket kell alkalmazni. A szlovák nemzeti érdekeket szem előtt nem tartó beosztottakat pedig rövid időn belül el kell helyezni máshová. Sürgeti továbbá a magyarok vagyonegyesítésének végrehajtását és a szlovák betelepülők segélyezését.

Tárgy: Szlovákia déli határövezetének problémái – megoldási javaslat

A Megbízottak Testülete Elnökségének
Pozsony

A Megbízottak Testülete Hivatalában 1947. szeptember 10-én megtartott értekezlet határozatainak értelmében betérjesztem a déli határövezetben élő, mindegyiknek a bizalmi helyzetének a megszüldésére irányuló javaslatomat.

A Szociális Ügyek Megbízotti Hivatala a csehországi munkára rendelt személyek hátrahagyott vagyonával való gazdálkodás céljából 1630 bizalmi nevezett ki. A munkára rendelt hátrahagyott birtoka 18 339 kataszteri hold. Ebből 13 544 kataszteri holdat a bizalmi művelnek. A Földművelésügyi Megbízotti Hivatal a Szlovák Nemzeti Tanács 53/1947. számú rendelete értelmében 4795 kataszteri holdat a

helyi nemzeti bizottságok a helyi kérelmezőknek utaltak ki. Egy bizalmira mintegy 8 kataszteri hold föld jut. A bizalmiak helyzete jogilag nincs rendezve. A vagyoni jogi bizonytalanság és a katasztrófális rossz termés meghatározza a bizalmiak gazdasági helyzetét is, s napjainkban már egyetlen fillérjük sincs. Gazdaságaikban nincs meg a szükséges élő és holt felszerelés. A szociális helyzetük jobb megértése érdekében még azt is meg kell jegyezni, hogy a bizalmiakat a szociálisan gyengébb rétegekből választották ki, s a háború által leginkább sújtott területekről származnak. Mivel a katasztrófális szárazság következtében a bizalmiaknak sem lesz jövedelmük, fizikai létük megmaradása érdekében a kormány által a földműveseknek tervezett segélyen felül további segélyt kell számukra kiutalni.

A déli határövezetekben a szlovák elem létét még az állami hivatalok munkatársai is megnehezítik, mert ezen a vidéken nemzeti szempontból sok megbízhatatlan tisztviselő dolgozik, s a déli járásokban gyakran a magyar nemzetiségűek kerülnek előnybe. Ezért el kell érni, hogy Szlovákia déli járásaiban az összes tárca politikáját a felsőbb állami és nemzeti érdekeknek megfelelően irányítsák. A Szociális Ügyek Megbízotti Hivatalának részéről megállapíthatjuk, hogy Dél-Szlovákiában a járási munkavédelmi hivatalok vezető munkatársai etnikai szempontból kivétel nélkül tiszta szlovák járásokból származnak.

A lakáshiányt nemcsak a 163/46. számú törvény nem eléggé következetes érvényesítése okozza, hanem az a körülmény is, hogy ezen a területen egyáltalán nem folyik a háború során tönkrement és megrongálódott házak és gazdaságok helyreállítása.

A Romániából és Jugoszláviából¹ hazatelepült szlovákok révén Szlovákia déli részén megnő a szlovákok száma. Az akció eredményes befejezése azonban megköveteli, hogy haladéktalanul hozzákezdjünk a konkrét betelepítési terv kidolgozásához. A felsorolt problémák megszüntetésére a Szociális Ügyek Megbízotti Hivatala azt javasolja, hogy a Megbízottak Testülete hagyja jóvá a következő határozatot:

1. A köztársasági elnök 88/1945. számú dekrétuma értelmében a cseh ország-részekbe munkára rendelt magyarok vagyonát konfiskálják el, s ezeket a Földművelésügyi Megbízotti Hivatal javaslatára a Szociális Ügyek Megbízotti Hivatala utalja át az adott vagyonban élő bizalmiak tulajdonába.

2. A Földművelésügyi Megbízotti Hivatal javaslatára a Szociális Ügyek Megbízotti Hivatala utalja ki az elkönfiskált, de eddig ki nem utalt gazdaságokat a bizalmiaknak, tekintet nélkül arra, hogy ezeken a volt tulajdonosok vagy a munkára kirendelt személyek családtagjai gazdálkodnak-e. Ilyen esetekben a Szociális Ügyek Megbízotti Hivatala a Belügyi Megbízotti Hivatallal együttműködve kilakoltatja azokat a személyeket, akik az adott időben a konfiskált gazdaságokat lakják és művelik.

3. Amennyiben a bizalmiakat nem tudják kielégíteni az 1., illetve a 2. pontban jelzett módon, akkor az elkönfiskált nagybirtokokból kapjanak legalább 8 hektárnyi területet.

4. Ha a bizalmiak olyan településen élnek, ahol nincsenek konfiskált birtokok, illetve ha az nem elég az összes bizalmi igényeinek a kielégítésére, kapjon az adott, esetleg a szomszéd járás elkobzott földjeiből.

5. A konfiskációs bizottságok gyorsított eljárással kobozzák el azoknak a magyar nemzetiségű személyeknek a vagyonát, akik tisztséget töltöttek be a fasiszta szervezetekben és irredentista pártokban, vagy azoknak a földjeit, akik a Csehszlovák

Köztársaság felszabadítása után azzal szabotálták a gazdaság megújulását, hogy nem művelték meg földjeiket, esetleg egyéb módon hátráltatták a fejlődést.

6. A Megbízottak Testületének Elnöksége felkéri a kormányt, hogy a 250/1946. számú törvény 7. paragrafusára alapján 1947. május 1-jéig hosszabbítsa meg a 250/46. számú törvény 2. paragrafusában megadott határidőt. Ugyanakkor rendelettel úgy módosítsa a 250/46. számú törvény 4. paragrafusának 2. bekezdésében megszabott határidőt, hogy a betelepülési járulék kérvényezésének határidejét 1947. november végéig hosszabbítsa meg.

7. A pénzügyi megbízottnak feladatul adja, hogy a 21. fejezet 6. bekezdése 2. paragrafusának 124. tételéből (az elhunyt után járó gondoskodási illetmények) engedélyezze 30 millió korona átutalását a 21. fejezet 8. bekezdése 2. paragrafusának 193/1-es tételébe (gondoskodási támogatás, mindenekelőtt a szélesebb körű területi vagy kereskedelmi elvekre épülő támogatás).

8. A Megbízottak Testületének Elnöksége felkéri a kormányt, hogy a katasztrofális szárazságra való tekintettel a bizalmiak esetében halassza el az ún. földműveshitelek törlesztését.

9. A déli határövezetben állami szolgálatba helyezett olyan alkalmazottakat, akikről feltételezhető, hogy magatartásuk, származásuk vagy társadalmi kapcsolataik révén akadályozzák a déli határvidék konszolidációját és elszlovákosítását, legkésőbb két hónapon belül el kell helyezni erről a vidékről.

10. A belügyi megbízott elrendeli, hogy Dél-Szlovákia valamennyi nemzeti bizottsága mondja ki, hogy településük a 163/1946. számú törvény 30. paragrafusára értelmében megfelel a 163/1946. számú törvénynek.

11. A Szociális Ügyek Megbízotti Hivatala gondoskodik arról, hogy Dél-Szlovákiában mindenütt, ahol arra szükség van, alkalmazzák a 163/1946. számú törvény 17. és 18. paragrafusát. A belügyi megbízottnak feladatul adják, hogy az említett paragrafusok érvényesítésének halogatása esetén a vonatkozó rendeletek alapján megbüntesse a nemzeti bizottságok tisztségviselőit és hivatalnokait.

12. Az építésügyi megbízott az állami építkezési hivataloknak elrendeli, hogy a lehető leggyorsabban mérjék fel a bizalmiak, kolonisták és áttelepültek által használt épületeken keletkezett háborús károkat, s azokba a községekbe, ahol ilyen betelepültek élnek, újjáépítési meghatalmazottat küldjön ki.

13. A Szlovák Tervbizottság mellett működő Betelepítési Bizottság a Szociális Ügyek Megbízotti Hivatala, a Földművelésügyi Megbízotti Hivatal és a Szlovákiai Telepítési Hivatal megbízottainak a közreműködésével 1947. október 1-jéig elkészíti a Romániából és Jugoszláviából betelepített szlovákok elhelyezésének pontos és konkrét tervét.

14. Amennyiben a magyar nemzetiségű lakosság akadályozná a mezőgazdasági munkákat, a földművelésügyi megbízott feladatul kapja, hogy a kormány 1945. november 25-i határozata értelmében konfiskálja el ezeknek a személyeknek a birtokát. A Szociális Ügyek Megbízotti Hivatala a 41/1947. számú törvény alapján biztossítsa a bizalmiak, a kolonisták és az áttelepültek részére szükséges lakások építési költségeit. Ajánljuk, hogy az építetők az építőanyag hiányára való tekintettel előre gyártott elemekből építkezzenek.

Dr. Šoltész s. k.
megbízott

A másolat a Megbízottak Testülete Elnökségének Hivatalában készült.

A másolat helyességéért felel:
Šutková (saját kezű aláírás)

SNA Bratislava (SZNL Pozsony), *Fond: Štátny plánovací a štatistický úrad (Állami Terv- és Statisztikai Hivatal), doboz 40, iratszám: XVIII/1-III/300-1505/1-1947.*

Jegyzet:

1. A reemigrációt – visszatérést – a Szlovák Nemzeti Tanács 1945. május 25-i határozata alapján a Szlovák Telepítési Hivatal kezdeményezte. A romániai szlovákokat Szlovákia magyarlakta övezetébe telepítették be.

9.

Pozsony, 1947. szeptember 15. Ján Čech, a Szlovák Telepítési Hivatal elnöke táviratban tájékoztatja a prágai Szociálisügyi Minisztériumot, hogy a Csehországba munkára kirendelt személyek tömegesen térnek vissza Szlovákiába, s egyúttal kéri, hogy ezt a cseh hatóságok ne engedélyezzék.

TÁVIRAT

Feladó:

+ 614 Pozsony /2 1891 64 15 1630
1947. szeptember 15-én

Címzett:

Szociálisügyi Minisztérium
Prága
Dr. Obrusnik részére

A KOZTARSASAGI ELNOK 88/1945 SZAMU DEKRETUMA ALAPJAN A CSEHORSZAGBA MUNKARA KIRENDELTE SZEMELYEK TOMEGESEN TERNEK VISSZA SZLOVAKIABA AZOKBA A LAKASOKBA ES HELYEKRE, AMELYEKET A BIZALMIAK FOGLALTAK EL CSEH- ES MORVAORSZAGBAN A MUNKAHIVATALOK EZEKET A SZEMELYEKET ELBOCSIJTJAK NYOMATEKOSAN KEREM HOGY AZ ELBOCSATASOKAT AZONNAL SZUNTESSEK MEG ES AKADALYOZZAK MEG HOGY EZEK A SZEMELYEK SZLOVAKIABA VISSZATERJENEK

= DR CECH +

Státní ústřední archiv, Praha (Állami Központi Levéltár, Prága), *Fond: Ministerstvo sociálnej péčlivosti (Szociálisügyi Minisztérium), doboz 382, jelzet nélkül.*

10.

Pozsony, 1948. március 15. A Megbízottak Testületének elnökségi ülésén előterjesztett jelentés a Dél-Szlovákiába betelepülő szlovák bizalmiak nehézségeiről. Áttekintést nyújt a magyarokkal szemben 1945-től hozott intézkedésekről, valamint újabb intézkedéseket javasol annak érdekében, hogy sikerüljön Dél-Szlovákiából a magyarokat eltávolítani.

Indoklás

Jelentés a bizalmiakról

Annak következtében, hogy a németeket tömegesen kitelepítették a megszállt zónába, 1946 júliusában Csehszországban munkaerőhiány lépett fel a mezőgazdaságban. Ennek lehető leghamarabbi pótlásának érdekében Dél-Szlovákiában mezőgazdasági munkaerőket kellett toboroznunk. A cél az volt, hogy Csehszország mezőgazdasága számára mintegy 40-50 ezer magyar mezőgazdasági munkást szerezzünk. A toborzás a kormány beleegyezésével történt (a Kormányelnöki Hivatal nyilatkozata az 1946. július 16-án megtartott határozati üléséről), és az „A szlovák földművesek baráti segítsége a cseh földműveseknek” jelszó alatt 1946. július 22-től augusztus 15-ig tartott. Ez a kezdeményezés azonban nem hozta meg a várt eredményt (mindössze 1919 munkaerőt sikerült toboroznunk). Ennek elsősorban az volt az oka, hogy a mi kezdeményezésünkkel párhuzamosan folyt a Magyarország és a Csehszlovák Köztársaság közötti lakosságcseréről tárgyaló párizsi konferencia, valamint az, hogy a Magyarország által folytatott propaganda következtében Dél-Szlovákia magyar nemzetiségű lakossága várakozó álláspontra helyezkedett. Pozsonyban a szlovák féllel és egyes csehszlovák tárcák képviselőinek a jelenlétében 1946. augusztus 6-án és 7-én folytatott tanácskozás ezért úgy döntött, hogy Dél-Szlovákiában a szükséges számú munkaerő megszerzésére a köztársasági elnök 88/45. számú dekrétumának a kényszerítő eszközeit használják fel.

A munkaerő-toborzást a fentebb említett, a kormány által 1946 októberében jóváhagyott dekrétum alapján hajtották végre, amelynek ugyanakkor az is a célja volt, hogy Dél-Szlovákia határ menti övezetét megtisztítsa a magyar elemektől. A toborzást 1946. november 19-től december 31-ig a pozsonyi székhelyű Szlovák Telepítési Hivatal irányításával az ugyanezen hivatal által 1946. november 4-én kiadott 12.771-I/1-1946 számú, majd 1947. január 1-jétől február 22-ig a Pozsonyban a Szociálisügyi Megbízotti Hivatal által 1946. december 28-án 1.922-III-300/1-1947. számú irányelvek szerint hajtották végre.¹

Ennek az intézkedésnek a következtében Dél-Szlovákiából Csehszország mezőgazdaságába 44 129 magyar nemzetiségű személyt, azaz 11 764 gazdálkodó egységet telepítettek át. Dél-Szlovákiában azokat az ingatlanokat, amelyeket a kitelepítettek a gazdasági eszközökkel és az állatállománnyal együtt otthagytak, a Szlovák Telepítési Hivatal által az üres gazdaságokba behívott szlovák nemzetiségű megbízottak felügyelete alá helyezték. Ott, ahol a bizalmiak közül nem volt kellő számú érdeklődő, a gazdaságokat a helyi érdeklődőknek adták bérbe, illetve az élő és holt leltárt az Állami Birtokok Kezelősége legközelebbi kirendeltségének utalták át.

Röviddel ezután azonban a Csehországba mezőgazdasági munkákra kitelepített személyek kezdtek visszatérni Szlovákiába, s követelték birtokaik visszaadását, melynek az lett volna a következménye, hogy a bizalmiaknak el kellett volna hagyniuk Szlovákia déli részét. Ezért született meg az az utasítás, hogy a szökevényeket fegyveres kísérettel kell visszaküldeni a munkahelyükre. Ez azonban nagy nehézségekbe ütközött, mivel a munkaadók csak a munkaképes személyeket voltak hajlandók visszafogadni, és elutasították a munkaképtelen családtagok befogadását.

A magyar lakosság visszatérése nemcsak azért nem kívánatos, mert Csehországban múlhatatlanul szükség van a mezőgazdaságban a munkaerőre, hanem mindenekelőtt azért sem, mert veszélyeztetik Dél-Szlovákia határ menti területeinek állambiztonságát. Az említett okok miatt a Szociális Ügyek Minisztériuma 1947 szeptemberében utasította a beosztott szerveit (a járási munkavédelmi hivatalokat), hogy még hat hónappal hosszabbítsák meg az ilyen személyek egy évre megkötött kötelező munkaszolgálatra rendelő szerződését. A kötelező munkaszolgálatra való kirendelés további meghosszabbításának ugyanis nincs törvényes alapja. 1948 áprilisában és májusában, tehát a legégetőbb mezőgazdasági munkák idején lejár a magyar nemzetiségű munkaerő kötelező munkaszolgálatra való kirendelésének ideje, s az a veszély fenyeget, hogy a magyarok tömegesen elhagyják addigi csehországi munkahelyeiket, és visszatérnek Dél-Szlovákiában levő gazdaságaikba. Ezáltal nemcsak a cseh mezőgazdaság szenvedne felmérhetetlen károkat, de veszélybe kerülne a bizalmiak betelepítése is Dél-Szlovákiába. Az említett okok miatt olyan intézkedéseket kell hoznunk, amely a kitelepített magyar lakosságot megakadályozná abban, hogy visszatérjen Szlovákiába, ugyanakkor azonban megkönnyítené a beolvadását abban a cseh környezetben, ahol ez a folyamat a legkönnyebben megvalósítható.

Dél-Szlovákiában a legnagyobb gondot az okozza, hogy az itt maradt birtokok tulajdonjoga nincs rendezve, ezért a megbízottak állandó bizonytalanságban élnek, mert nem tudják, mi lesz a további sorsuk. Gyakran előfordult, hogy a munkahelyről megszökö személyek a helyi magyar lakosság segítségével elkergették a bizalmiakat a nekik kiosztott gazdaságokból, ellopták és tönkretették a termést és a szarvasmarhákat, panaszokat nyújtottak be az eredeti állapot teljes visszaállítására, s ezek a panaszok gyakran nyernek kedvező elintéztést. A bizalmiak helyzetét az is súlyosbította, hogy a katasztrofális szárazság miatt sem a gabonafélékből, sem a takarmánynövényekből nem termett meg a szükséges mennyiség, ezért takarmány hiányában sok szarvasmarha elpusztult, vagy le kellett őket vágni. Több bizalmi a felsorolt okoknál fogva elhagyta a gazdaságát, és hazatért, esetleg sokan Csehországba mentek munkát vállalni. Az, hogy a kormány engedélyt adott arra, hogy a bizalmiaknak egyszeri támogatást nyújtsanak a jóváhagyott 30 000 000 koronából, átmeneti időre javított a helyzetükön. Az idő rövidsége miatt azonban nem sikerült teljes mértékben megvalósítani a bizalmiak anyagi támogatását, s csak egyszeri szociális támogatást kaptak készpénzben, melynek összértéke 10 000 000 korona. Az év végén a többi, állami támogatásra szánt pénz elveszett. A bizalmiaknak a továbbiakban a pozsonyi székhelyű Szlovák Telepítési Hivatal segítségével a takarmány vásárlására is nyújtottunk segílyt. A takarmánymennyiséget az Élelmezésügyi Megbízotti Hivatal szabadította fel erre a célra. Erre az akcióra az előzetes becslések szerint mintegy 300 000 korona összegig nyújtanak támogatást.

Mivel az egyes községekben csak nagyon kis területű gazdaságokat foglaltak le (2-3 kataszteri hold), esetenként az ilyen gazdaságokat összekapcsolták, másrészt felkértük a Földművelésügyi Megbízotti Hivatalt, hogy a bizalmiaknak utaljanak ki földeket az elkobzott földekből. A beérkezett jelentések szerint a Földművelésügyi Megbízotti Hivatal szervei a bizalmiak kérvényeit, miszerint nekik utaljanak ki földterületet az elkobzott földekből, mindaddig lassan és kelleetlenül intézték.

Folyó hó 13-án a Földművelésügyi Megbízotti Hivatalban tanácskozást tartotunk, hogy megtárgyaljuk azon bizalmiak igényeinek a kielégítését, akik a Csehországba kötelező munkaszolgálatra kitelepítettek tulajdonán gazdálkodnak. A megbeszélésen dr. Faltán megbízott úr bejelentette, hogy a Földművelésügyi Megbízotti Hivatal azonnal intézkedik annak érdekében, hogy a konfiskáló bizottságok haladéktalanul kobozzák el a Csehországba munkára kitelepített személyek vagyonát. A Földművelésügyi Megbízotti Hivatalnak azonban a Szlovák Telepítési Hivaltól és a Szociálisügyi Megbízotti Hivaltól szüksége van a legfontosabb adatokra. Olyan egyezség született, hogy a Földművelésügyi Megbízotti Hivatal a járási hivataloktól minden nap megkapja három járás adatait. Ezt az anyagot a Szlovák Telepítési Hivatal készíti elő, és a Szociálisügyi Megbízotti Hivatal bejelöli azokat a gazdasági egységeket, amelyeken a bizalmiak gazdálkodnak.

Jelenleg a legnagyobb gondok ott mutatkoznak, ahol a tulajdont az eredeti helyzetbe azért kell visszaállítani, mert visszatértek azok a személyek, akiket Csehországba munkára telepítettek ki, miközben ezeket azért bocsátották el, mert vagy reszlovakizáltak, vagy vegyes házasságban élnek, idegen állam polgárai, a Magyarország és a Csehszlovák Köztársaság között a kölcsönös lakosságcsereéről megkötött szerződés alapján kitelepítendőek, esetleg munkaképtelenné váltak. Nem táltunk megoldást arra, ki, hogyan és milyen eszközökből fogja megtéríteni ezeknek a személyeknek az igényeit és költségeit. Az értekezleten a Csehországba telepített személyek további ott-tartózkodását is meg kell oldani, mivel a juttatásról szóló végzések csak a munkaköteles személyekre vonatkoznak, családtagjaikra már nem, valamint azt a tényt, hogy a végzések kirendelési ideje a törvény szerint lejár. Szükségesnek mutatkozik, hogy a Megbízottak Testülete a belügyi megbízottnak feladatul adja, hogy az a belügyi és a szociális megbízottal való egyeztetés után azonnal hozzon olyan intézkedéseket, amelyek a Csehországba munkára kitelepített személyek mozgását az 52/1935. számú törvény alapján az országon belül egy meghatározott területre korlátozná. Ugyanezek az intézkedések vonatkoznának azokra a személyekre is, akiknek a birtokát konfiskálták, és ki kell őket lakoltatni ahhoz, hogy a gazdaság szabaddá váljon.

SNA, Bratislava (SZNL Pozsony), *Fond: Úrad predsedníctva Zboru povereníkov (Megbízottak Testülete Elnökségi Hivatala), doboz 31, iratszám: 6090/1948, 1948. március 15-i ülés.*

Jegyzet:

1. Ez a munkaerő-toborzás „deportálás” néven került be a történeti irodalomba, s így szerepelt a korabeli sajtóban is. A jelzett 44 129 személyt karhatalommal, marhavagonokban szállították ki kényszermunkára a cseh országrészekbe.

11.

Pozsony, 1947. november 7. A *Budovatel* [Építő] című lapban megjelent tudósítás, amely azon bizalmiak kinevezéséről tájékoztat, akik a Dél-Szlovákiából kitelepített magyarok hátrahagyott vagyonát kezelik.

Bizalmiak a déli határövezetben

(nš) – Pozsony, november 6.

A déli határövezetben a szociálisügyi megbízott a lakóhelyüktől távoli munkahelyre kirendelt személyek itt maradt birtokainak az igazgatására összesen 1930 bizalmi¹ nevezett ki. Az említett személyek után itt maradt földterület nagysága 18 339 kataszteri hold. Ebből 13 544 kataszteri holdat a bizalmiak művelnek meg, 4795 kataszteri holdat pedig a nemzeti bizottságok a Szlovák Nemzeti Tanács 53/47. számú hirdetménye alapján más érdeklődőknek bérbe utaltak ki. Egy bizalmira átlagosan 8 kataszteri hold földterület jut.

Hiányosságként könyvelhető el azonban, hogy a bizalmiak helyzetét nem rendezte a törvény. Ezért olyan javaslat született, amelyről még folynak a tárgyalások, hogy a lakóhelyükön kívül dolgozó személyektől konfiskált földeket a Földművelésügyi Megbízotti Hivatal azoknak a bizalmiaknak a tulajdonába utalta át, akik ezeken a birtokokon telepedtek le. Az eddig el nem foglalt gazdaságokat – a Földművelésügyi Megbízotti Hivatalon keresztül – szintén a bizalmiaknak juttatják. Amennyiben a bizalmiak igényeit az eddig említett két lehetőség egyike sem elégítené ki, a konfiskált nagybirtokokból kapnak részt, de ez a rész nem haladhatja meg a 8 hektárt. A bizalmiakról azonban pénzügyileg és a lakás szempontjából is gondoskodni kell. Ezért a 41/47. számú törvény értelmében elrendelték, hogy haladéktalanul kezdjenek hozzá a bizalmiak, az áttelepítettek és a kolonisták számára készülő lakások építéséhez. Anyagilag – tekintettel a jelenlegi építőanyag-hiányra – elsősorban az előre gyártott elemekből épített lakásokat támogatják. A déli határövezetben az állami építészeti hivatalok megkezdték a háborús károk felmérését azokon az épületeken, amelyek a bizalmiak, az áttelepítettek és a kolonisták használatában állnak. A közeljövőben sor kerül a meghatalmazottak kinevezésére azokban a községekben is, ahol a bizalmiak tevékenykednek. Ily módon gyorsított ütemben igyekeznek megszüntetni a bizalmiak intézményét, akik a magyarok által itt hagyott gazdaságok átvételére hivatottak.

A csehországi mezőgazdasági munkákra kirendelt személyek hátrahagyott földjének kiosztása a bizalmiak között

Járás	A községek száma	A hátrahagyott földterület összesen (kat. hold)	Ebből kiosztva a bizalmiaknak (kat. hold)	Nem a bizalmiak kapták (kat. hold)	A bizalmiak száma	Az egy bizalmira jutó földterület átlaga (kat. hold)
Ógyallai	9	1 734	1 273	461	155	8,21
Somorjai	25	1 143,66	615,54	528,12	127	4,84
Párkányi	17	977,25	678,25	299,-	106	6,48
Zselizi	13	1 932,88	1 278,88	662	110	11,54
Érsekújvári	3	661	661	-	77	8,58
Kékkői	2	102	60	42	15	4
Lévai	6	555,25	415,75	139,50	35	12,87
Királyhelmeci	6	235,45	218,45	17	17	12,85
Komáromi	20	868	841,50	26,50	118	7,13
Rozsnyói	2	552	109	443	5	21,28
Dunaszerdahelyi	28	1 374,28	981,61	392,67	149	6,58
Korponai-Ipolsági	12	797	556	241	81	6,86
Galántai	9	831	801	30	184	4,35
Feledi	18	2 327,21	1 858,76	468,45	92	27,20
Tornaljai	27	3 184,35	2 581,98	602,37	163	15,84
Szepsi		438	-	438	-	-
Vágsellyei	9	621,50	621,50	-	196	3,17
Összesen:	206	18 339,93	1 544,22	4 795,61	1 630*	8,30

**Ez az összegzés téves. A bizalmiak száma nem 1630, hanem a közölt adatok szerint 1467. Lehet, hogy ez az összeg a valós, de járásoként nem teljes a kimutatás. Egy későbbi kimutatás szerint a tartósan letelepített bizalmiak száma 2340 családfő. – V. K.*

Jegyzet:

1. Bizalmiaknak nevezték a csehországi kényszerközmunkára kényszerített magyarok szlovákiai gazdasági üzemeltetésére kijelölt belső telepéseket, kolonistákat.

12.

Prága, 1948. március 19. A prágai Belügyminisztérium bizalmas utasítása a személyazonosságot igazoló ideiglenes igazolványról szóló rendelet végrehajtásáról. Felhívja a figyelmet arra, hogy az igazolvány kiadása vonatkozik a Csehországba munkára kirendelt magyarokra is, de az ő esetükben csak azon járás területére kell korlátozni az igazolvány érvényességét, melynek területére kirendelték őket, megakadályozandó ezzel a Szlovákiába történő visszatelepülésük.

BIZALMAS!

1. Országos Nemzeti Bizottság
Prága, Brünn
2. Morvaországi-Sziléziai Országos Nemzeti Bizottság
– kirendeltség –
Ostrava
3. Csehország és Morvaország-Szilézia
járási nemzeti bizottságai
és kirendeltségei

4. Csehország és Morvaország-Szilézia
a központi nemzeti bizottságok
nemzetbiztonsági hivatalai
5. Nemzetbiztonsági Testület –
prágai és brünni országos parancsnoksága
és ostravai kirendeltsége
6. Prága Főváros Központi Nemzeti Bizottsága
7. Liberec, Pilzen, Brünn, Olmütz, Opava és Ostrava
törvényhatósági jogú városok központi nemzeti bizottságai

Személyazonosságot igazoló ideiglenes bizonyítványok kiadása az állampolgársággal nem rendelkező személyek számára, beleszámítva azokat a magyar nemzetiségű személyeket is, akiket Szlovákiából a csehországi történelmi területekre rendelték ki kötelező munkavégzésre, valamint a szökés megakadályozására.

Melléklet:

Az 1946. március 28-án kiadott II-1130-20/12-45-40-Vb/3 számú, a Belügyminisztérium 5/46-os 41. számú Közlönyében megjelentetett rendeletével bevezetett az ún. „ideiglenes személyazonossági bizonyítvány” kiadása azon személyek számára, akik a 33/45. számú elnöki dekrétum értelmében elvesztették csehszlovák állampolgárságukat, s az állampolgárságuk visszanyerésére benyújtott kérvényüket még nem bírálták el, ezért ezek a bizonyítványok ideiglenesen a tartózkodási engedélyt is helyettesítik.

Az 1947. június 16-án kiadott 1130-28/2-47-38-Vb/3 számú, a Belügyminisztérium 7/1947-es 124. számú Közlönyében megjelentetett rendeletével az idézett rendelet kiegészítéseként az „ideiglenes személyazonossági bizonyítvány” kiadását kiterjesztették azokra a magyar nemzetiségű személyekre és családtagjaikra is, akiket mezőgazdasági munkák céljából Szlovákiából Csehországba telepítettek.

Azért, hogy ezek a magyar nemzetiségű személyek önkényesen ne hagyhassák el a kijelölt munkahelyeiket, és ne térhessenek vissza a korábbi, szlovákiai lakóhelyeikre, az „ideiglenes személyazonossági bizonyítvány” csak annak a járási nemzeti bizottságnak a közigazgatási területén érvényes, ahol ezeknek a személyeknek a kijelölt munkahelyük található, és amely járási hivatal az „ideiglenes személyazonossági bizonyítvány”-t kiadta. A közigazgatási járás területén való, a munkahely szerint meghatározott tartózkodás korlátozása abban az esetben is érvényes, ha már letelt az az idő, amelyet a munkavégzésre kiállított parancs tartalmazott. A fenti feltételek kiszabását az idegenek itt-tartózkodásáról szóló, az 1935. március 28-án kiadott 52. számú törvény 2. paragrafusa teszi lehetővé.

Amennyiben az ilyen személyek önkényesen elhagyják megengedett tartózkodási helyüket, az 52/1935. számú törvény 14. paragrafusa alapján büntetőjogi eljárást kell ellenük folytatni, s amennyiben önként nem hajlandók visszatérni a kijelölt tartózkodási helyükre, és engedély nélkül továbbra is a kijelölt tartózkodási helyü-

kön kívül tartózkodnak, az idézett törvény 2. paragrafusára alapján ki kell őket onnan toloncolni, és fegyveres kísérettel kell őket visszakísérni kijelölt munkahelyükre, ahol számukra a fenti bizonyítvány alapján engedélyezett az ott-tartózkodás. A fenti körülményekre az érintett személyeket már az „ideiglenes személyazonossági bizonyítvány” kiadásakor is figyelmeztetni kell.

Ugyanez vonatkozik az említett személyek családtagjaira is, tekintet nélkül arra, kötelesek-e Csehországban munkát végezni vagy sem. Az említett családtagok esetében ez az intézkedés azért szükséges, hogy megelőzzük az esetleges olyan indokok érvényesítését, miszerint a munkára kirendelt személyt elhagyta a felesége, tehát nincs, aki háztartását vezesse, ezért neki is vissza kell térnie Szlovákiába.

Eltekintve az 52/1935. számú törvény alapján elrendelt intézkedésektől, a magyar nemzetiségű, munkára kitelepipített személyeket a 88/1945. számú dekrétum 23. paragrafusára – általános munkakötelezettség – alapján, ugyanakkor a 27/47. számú, a kétéves gazdasági terv teljesítésének büntetőjogi védelméről kiadott 27/47. számú törvény 1–4. paragrafusai alapján is felelősségre lehet vonni.

Ugyanakkor felhívjuk a figyelmet a belügyminiszter 1947. május 8-án kiadott VII-C-9677/319-8/5-47-6. számú rendeletére, amelyet az Állambiztonsági Testület területi hivatalainak, a Nemzetbiztonsági Testület területi parancsnokságainak, a prágai és brünni Országos Nemzeti Bizottságnak, az ostravai kirendeltségnek, valamint Csehország és Morvaország-Szilézia minden járási nemzeti bizottságának és Csehország és Morvaország-Szilézia nemzetbiztonsági hivatalai igazgatóságainak is küldtünk. Ennek a rendeletnek az volt a célja, hogy olyan intézkedéseket fogantosszon, amelyek megakadályozzák, hogy a magyar nemzetiségű munkaerők önkényesen elhagyják munkahelyeiket. Erre a belügyminiszter is felhívta a figyelmet, és olyan intézkedések bevezetését kérte, amelyek biztosítják az említett személyek azonnali visszatoloncolását munkahelyeikre.

Ezzel a rendelettel egy időben a Szociálisügyi Minisztérium utasítást adott ki, hogy a járási munkavédelmi hivatalok halaszthatatlanul küldjék el a magyar nemzetiségű, csehországi kötelező munkavégzésre kirendelt személyeknek és családtagjaiknak a névsorát azoknak a járási nemzeti bizottságoknak (nemzetbiztonsági hivataloknak), melyek az említett személyek munkahelyeinek a holléte szerint illetékesek. Ezeknek a névsoroknak az alapján a járási nemzeti bizottságoknak (nemzetbiztonsági hivataloknak) ki kellett állítaniuk az „ideiglenes személyazonossági bizonyítvány”-t, amely tartalmazta az ott-tartózkodásra való jogot is, s ugyanakkor felül kellett vizsgálniuk, hogy az érintett személyek teljesítették-e a 233/1941. számú kormányrendelet alapján meghatározott bejelentkezési kötelezettségüket, valamint az idegenek ott-tartózkodását szabályozó 52/1935. számú törvény 7. paragrafusában előírt bejelentkezési kötelezettségüket.

Amennyiben a „személyazonossági ideiglenes bizonyítvány”, vagy akár az ehhez szükséges fénykép elkészítése során az illető személyek ellenszegülnének, őket az 1920. február 29-én kiadott 126. számú törvény, illetve az 1927. július 14-én kiadott, a politikai igazgatásra vonatkozó 125. számú törvény 10. cikkelyének 4. bekezdése (a politikai hivatalok hatáskörébe tartozó ügyek zavartalan teljesítésének a biztosítása) alapján kell felelősségre vonni. A fenti vétségért az érintetteket helyi bírsággként 2000 koronára, ennek behajthatatlansága esetében 5 évig tartó szabad-

ságvesztésre (lásd a 8/1928. számú kormányhatározat 38. paragrafusát) lehet ítélni.

A fegyveres kísérettel történő visszatoloncolást a Szociálisügyi Minisztérium 1948. február 20-án kiadott A-I-2129-26/1-1948. számú rendelete alapján kell végrehajtani, a bekísértet a járási bizottságnak (a járási bizottság biztonságért felelős előadójának) kell átadni, aki a járási munkavédelmi hivattal (annak kirendeltségével) való megegyezés alapján biztosítja, hogy az adott személyt korábbi munkaadója átvegye.

A belügyminiszter felhívja a figyelmet arra, hogy a magyar nemzetiségű kitelepítettekkel szemben nem kell jogtalanul eljárni, de utasítjuk beosztott hivatalainkat, hogy azokban az esetekben, amikor az intézkedések során az elnöző bánásmód nem vezetne eredményre (például az azonnali önkéntes visszatérés megtagadása esetében), szigorúan a kiadott irányelvek szerint, azok határozott és gyors végrehajtásával járjanak el.

A hitelességért felel
Valíček (saját kezű aláírás)

A miniszter képviselőjében
Janda vezérkari ezredes s. k.

Státní ústřední archiv, Praha (Állami Központi Levéltár, Prága), Fond: Belügyminisztérium, doboz 384, iratszám: A-I-219-9/4,1948.

13.

Pozsony, 1948. június 22. A Földművelésügyi Megbízotti Hivatal a Megbízottak Testülete elé terjeszti azt a Betelepítési tervet, melyet a Szlovák Telepítési Hivattal és az Állami Terv- és Statisztikai Hivattal közösen dolgoztak ki. Betelepítési övezet alatt a nem szláv nemzetiségek által lakott Dél-Szlovákia 25 járásának 545 községét értik. Az itt található, magyaroktól konfiskált földterület egy részét már kiosztották a betelepülők között. A fennmaradó részt a terv szerint lehetőleg nagyobb darabokban állami tulajdonba kell venni.

Tárgy: Betelepítési terv és javaslat az első földreform ellenőrzése során nyert földbirtokok egyben tartására

Megbízottak Testülete
Pozsony

A Földművelésügyi Megbízotti Hivatal „B” szekciója a Megbízottak Testületének 1948. március 15-én hozott határozata értelmében előterjeszti a „Betelepítési terv”-et, amelyet a földművelésügyi megbízott, a Szlovák Telepítési Hivatal elnöke, valamint az Állami Terv- és Statisztikai hivatal elnöke részvételével 1948. június 15-én szervezett közös tanácskozáson fogadtak el. A határozat tartalmazza a belső telepítés megoldására tett közös javaslatot, amely lehetővé teszi a külföldön élő szlovákok hazatérését is.

Az előterjesztett „Betelepítési terv” a betelepítendő területen csak a megvalósított első földreform ellenőrzése során a 142/1947. számú törvény alapján nyert földbirtokokkal számol.

Ez a betelepítési terv magában foglalja a megszerzett földterületek nagyságát, költségeinek, valamint a lakások költségeinek az adatait, és a szóban forgó terület betelepítésének a lehetőségét. A betelepítésre szánt területeken a Szlovák Nemzeti Tanács 104/1945. számú rendelete alapján konfiskálással nyert földterületeket már kiosztották (betelepítették), kivéve azt a 60 000 hektárnyi területet, amely még volt tulajdonosainak, a magyar kisgazdáknak a tulajdonában van, s emiatt azzal valóban előre nem számolhatunk. Ugyanúgy nem számolhatunk azokkal a földterületekkel sem, amelyeket a betelepített területeken a 46/1948. számú törvény alapján felvásárolunk, mivel az ilyen földek összeírása csak most van folyamatban.

Ahhoz, hogy a földreform az első földreform ellenőrzése¹ során nyert földbirtokokon zavartalanul és tervszerűen folytatódhasson, mindenképp azt kell mérlegelnünk, hogy közérdekű szempontok miatt és a mezőgazdasági termelés tervezése szempontjából mely birtokokat kell meghagyni egy tagban, hogyan folytassuk a földreformot azokon a területeken, amelyeket az ellenőrzés során a cukorgyáraktól (állami vállalatoktól) nyertünk, az alapítványi földeken vagy azokon, amelyek az Oktatásügyi Megbízotti Hivatal felügyelete alatt állnak, a Központi Szociális Biztosító szociális céljaira (a Valo-féle alap) szolgáló földjein, és végre rendeznünk kell a lakosság kényszerített kitelepítésének a kérdését is azokban az esetekben, amikor a területen közérdekű létesítmények üzemelnek, például az árvai vízduzzasztó, a dobsinai vízierőmű vagy Lešť (Oremláz) térségében a katonai kiképzőközpont.

A Földművelésügyi Megbízotti Hivatal „B” szekciója, mérlegelve a fentiekben vázolt körülményeket, javasolja, hogy a Megbízottak Testülete a következő határozatot

tegye közzé:

A Megbízottak Testülete a megtartott ülésen meghallgatta a földművelésügyi megbízottnak a betelepítési tervre vonatkozó beszámolóját az első földreform ellenőrzése során nyert földbirtokok egyben tartására, és a következő határozatot hozta:

1. a) Minden olyan alapítványi birtok, amely az Iskolaügyi Megbízotti Hivatal kezelésében áll, amennyiben azokat az ellenőrző bizottságok kobozták el, ideiglenesen az Iskolaügyi Megbízotti Hivatal használatában marad.

b) Amennyiben szükség mutatkozik a földek kiosztására, a konkrét esetekben a helyi ellenőrző bizottság véleményének a meghallgatása után Földművelésügyi Megbízotti Hivatal megegyezik az Iskolaügyi Megbízotti Hivatallal a föld kiosztásáról.

2. a) A cukorgyárak mint állami vállalatok 6185 hektárt kitevő saját földjét továbbra is meghagyják a cukorgyárak állami vállalatainak ideiglenes kezelésében és felügyeletében annak ellenére, hogy ezeket az ellenőrző bizottságok a földreform céljaira elkobozták.

b) A cukorgyárak állami vállalatok használatában egyelőre megmaradnak azok az összességében 2864 hektárt kitevő földek is, amelyeket az ellenőrzési eljárások során koboztak el, s amelyeket a cukorgyárak bérbe adnak, majd ezekre az esetekre a Földművelésügyi Megbízotti Hivatal az Élelmezésügyi Megbízotti Hivatallal

együttműködve – miután meghallgatták az illetékes ellenőrző bizottság véleményét az adott földterület felhasználásával kapcsolatban – végleges megoldást talál.

3. A Központi Biztosító birtokait a Földművelésügyi Megbízotti Hivatal ideiglenesen meghagyja a Központi Szociális Biztosító használatában és felügyelete alatt annak ellenére, hogy azokat az ellenőrzési eljárások során elkobozták.

4. Az 1–3. pontokban érintett, az eredeti tulajdonosok használatában és felügyelete alatt meghagyott földterületeken a Földművelésügyi Megbízotti Hivatal egységes termelési terve szerint fognak gazdálkodni.

5. a) A nagy számú ellenőrzött birtok közül közérdekből feltétlenül az állami birtokok tulajdonába kerülnek azok a birtokok, amelyek a mellékelt „A” jegyzékben szerepelnek, azzal a feltétellel, hogy kivételes és indokolt esetekben (szétszórtan elhelyezkedő apró parcellák, szélső területek stb.) ezekből egy-egy rész elvehető a helyi érdeklődők igényeinek a kielégítésére.

b) A mellékelt „B” jegyzékben szereplő ellenőrzött birtokokat elvileg közérdekből egyben kell megtartani, és át kell adni az állami birtokok tulajdonába, de tekintettel arra, hogy ki kell elégíteni a nagy számú helyi földigényléseket, a Földművelésügyi Megbízotti Hivatal feladatul kapja, hogy az ellenőrző bizottságokkal együttműködve mérje fel, milyen mértékben lehetne ezeket a birtokokat az állami gazdaságok tulajdonába átutalni.

c) Dél-Szlovákia betelepítendő területein az összes, ellenőrzés során szerzett földbirtok, amennyiben azokat az a) vagy a b) pontok alapján nem jelölték ki az állami birtokok tulajdonaként, átmenetileg az állami birtokok gondozásába utalják át azzal, hogy részben ezekből fogják kielégíteni a belső telepítés során, esetleg a helyi érdeklődés alapján keletkezett igényeket.

6. A Földművelésügyi Megbízotti Hivatal az összes többi, az első földreform ellenőrzési folyamatában szerzett birtokot a földreform elvei szerint osztja ki.

7. Amennyiben a Megbízottak Testületének korábbi rendelkezései ellentétben állnának ezzel a határozattal, a korábbi rendelkezések érvényüket veszítik.

8. A Megbízottak Testülete megállapítja, hogy a föld- és lakáshiány következtében a visszatelepítést és a belső telepítést nem lehet olyan mértékben megvalósítani, ahogyan az az illetékes hivatalok terveiben szerepelt.

Dr. Fal'án s. k.
megbízott

BETELEPÍTÉSI TERV

A) Betelepítési övezet²

Betelepítési övezeten a zömmel nem szlovák, illetve nem szláv nemzetiségek által lakott községek, illetve járások értendők.

Ennek értelmében ez az övezet Szlovákia 25 déli járásának 545 községét foglalja magában. (A területet az A térkép szemlélteti.)

Az 1930-as népszámlálás szerint Szlovákiában egy négyzetkilométer területre 68 lakos jutott.

Ugyanebben az évben Dél-Szlovákiában a betelepítési övezeten belüli területeken 1 négyzetkilométeren 67 lakos, az övezeten kívüli területeken kb. 68,25 lakos

élt. Ezek a számok elárulják, hogy Dél-Szlovákia betelepítésre váró övezetében egy négyzetkilométerre lényegében nem jut kevesebb ember, mint Szlovákia többi részén. Ha azonban figyelembe vesszük, hogy a két legnagyobb szlovák város, Pozsony és Kassa a betelepítési övezeten kívül esik, valamint azt, hogy ezen a területen kívül fekszenek a nagyobb szlovák városok és ipari központok is, egyértelmű, hogy Szlovákia betelepítendő déli része, különösen a földművesek esetében, túlnépesedett.

B) A Szlovák Nemzeti Tanács 104/45., 64/46. és 89/48. számú rendeletei alapján elkobzott mezőgazdasági birtokok betelepítése

A konfiskált 614 462 hektárból 302 104 hektár a mezőgazdasági terület, és ebből 148 000 hektár található a betelepítési övezetben.

A konfiskált birtokokon végrehajtott betelepítés eredménye szerint a betelepítési övezetben levő 148 000 hektár mezőgazdasági területből 58 122 hektárra telepítettek, s ezt a területet 5436 családnak utalták ki.

A volt magyar tulajdonosok művelésében még kb. 60 000 hektár maradt meg.

A fennmaradt 29 878 hektárt közcélokra (állami birtokok, gazdasági iskolák stb. és a jogos helyi kérelmezők, kommenciós cselédek, mezőgazdasági munkások, helyi szlovák földművesek, reszlovakizáltak) tartalékolták, de ez magában foglalja a betelepítésre alkalmatlan területeket is. A belső telepítés a betelepítési övezet összes járását, vagyis mind a 25 járást érinti. Az 545 község közül a belső telepítés 280 községet érintett. A többi község (265), amelyeket a Földművelésügyi Megbízotti Hivatal által végrehajtott belső telepítés nem érintett, a csehszlovák–magyar lakosságcsere-egyezmény keretében lettek ún. „érintett” települések, mivel ezekből jelölték ki a kitelepítésre szánt magyar nemzetiségű lakosságot. Vannak azonban olyan községek is, ahol csak kisbirtokokat konfiskáltak, s ezeken még a volt magyar tulajdonosok gazdálkodnak.

Az elkobzott birtokokon megalósított belső telepítés eredményei nemzeti politikai szempontból is igazolják, hogy az 5436 család betelepítésével – azaz ha egy családra átlagban 4 személyt számítunk, 21 744 személy – Dél-Szlovákiában a föld-reform következtében megerősödött a szlovák, illetve a szláv elem.

C) A 124/47. számú revíziós törvény hatálya alá eső földek áttekintése a betelepítési övezetben

I. A mezőgazdasági területek áttekintése

A 124/47. számú törvény értelmében a revízió alá tartozó, az összeírás során megállapított földek nagysága 234 812 hektár. Ebből 80 293 hektár mezőgazdasági terület, 154 519 hektár erdő.

Az említett földek 71 járás 1010 kataszterében található, és azok 204 nagybirtokot, 416 maradékirtokot, azaz összesen 620 gazdasági egységet alkotnak.

A betelepítési övezet mezőgazdasági területeinek nagysága 33 310 hektár.

A betelepítési övezetben levő mezőgazdasági terület 20 járás 176 községének a határában található, és 200 gazdasági egységet képez. (Az említett földek járások és községek szerinti megoszlását a C térkép tartalmazza.)

II. A mezőgazdasági területek kalkulációja

A betelepítési övezetben a revízió alá tartozó, említett nagyságú mezőgazdasági területeken tervezett földreform megvalósítása során az alábbi tényezőket kell figyelembe venni:

- a) a közérdeket, vagyis a közhasznú intézmények földszükségletét,
- b) az állam érdekeit a közhasznú létesítmények építése során áttelepítésre kerülő lakosság elhelyezésében (kényszerkitelepítések esetében),
- c) a helyi kérelmezők érdekeit,
- d) az ellenőrzés által érintett gazdaságok alkalmazottainak (kommenciós cselédek, mezőgazdasági munkások) érdekeit,
- e) a volt tulajdonosok érdekeit, amennyiben 50 hektárig meghagyják birtokukat,
- f) a belső telepítés keretében földet igénylők (hazai igénylők) és a hazatérésre váró külföldiek (repatriánsok) érdekeit,

Ha figyelembe vesszük a fenti tényezőket, a megoldások következő lehetőségével számolhatunk:

1. Ha belső telepítéskor a földek kiutalása során előnyben részesülnek a hazai telepesek és a hazatérő honfitársak, akkor elméletileg 4163 családot (gazdasági egységet) telepíthetünk a betelepítési övezetben a revízió által nyert 33 310 hektár területre úgy, hogy a kiutalt földterület családonként nem haladja meg a 8 hektárt. Ebben az esetben azonban a fent említett többi tényezőt nem vehetjük figyelembe.

2. Ha a közérdeket helyezük előtérbe, vagyis számolunk a közhasznú intézmények szükségleteivel, és az állam érdekeit képviseljük a közművek építésében érintett községek lakosságának az áttelepítésében, miközben a további szempontokat nem vesszük figyelembe, a hiány 1947 hektár terület. A földalap elosztásának a mérlegelése a következő:

a) közérdekből történő, közhasznú kiutalások.....	22 757 hektár,
b) államérdekből megvalósított kiutalások, vagyis a közérdekű építkezések által érintett községek lakosságának kényszerkitelepítése.....	<u>12 500 hektár</u>

Kiosztásra összesen szükséges..... .. 35 257 hektár

Rendelkezésünkre 33 310 hektár áll, azaz a hiány 1947 hektár.

A közhasznú kiutalásokat az általános köz- és államérdek indokolja, s ez az általi birtokok részére a mellékelt jegyzék szerint 21 927 hektárt jelent, a nemesítő és szaporító állomások, gazdasági tanintézetek részére pedig a melléklet szerint 830 hektárt, ami összesen 22 757 hektár.

A közérdekeket szolgáló létesítmények építése okán a kényszerítéssel kitelepített lakosság földigényét megoldani államérdek. Ezen belül a prágai Honvédelmi Minisztérium 6000 hektáros igénye a Lešť és környékén (Oremláz) építendő gyakorlótér, valamint a pozsonyi Telepítési Hivatal 6500 hektáros igénye az árvai, a dobsi-

nai, a svidníki, a kiszaki és a novicei víztározó helyéről kitelepítendő lakosság számára. Ez összesen 12 500 hektár. Ha a betelepítési övezetben a revízióval szerzett területeket a fenti elvek alapján osztják el, a közérdekeket szolgáló létesítmények építése során érintett területek lakosságának az elhelyezését követően megoldatlan marad az érintett gazdaságok alkalmazottainak (kommenciós cselédek, mezőgazdasági munkások) a sorsa. Mivel a rendelkezésünkre álló terület a fenti mérlegelés szerint már a legjelentősebb közérdekű és állami érdekeket képviselő célok megvalósítására is kevésnek tűnik, ezeket az alkalmazottakat eddigi munkahelyeiken kívül kell bekapcsolni a termelési folyamatba, ugyanis a lakásokat is szabadabbá kell tenniük, amint az a lakáskalkulációból is kitűnik.

Végezetül számolnunk kell még azzal a földterülettel is, amelyet a revízió után a kisbirtokosok megtarthatnak tulajdonukban. Ennek a földterületnek a teljes nagysága még ismeretlen.

III. Lakáskalkuláció

Amennyiben az adott feltételekből indulunk ki, a betelepítési övezetben a revízió által érintett birtokokon a lakáshelyzet nagyjából a következő:

1. A betelepítési övezetben levő uradalmakban a kommenciós cselédek lakásainak a száma 1912, azaz pontosan annyi, mint a kommenciós cselédek száma, ha egy munkásra 17 hektárt (30 katasztrális holdat) számítunk.

2. A betelepítési övezetben a revízió alá eső birtokok volt tulajdonosai után maradt lakások száma kb. 200, nagyjából annyi, mint a gazdaságok száma.

A lakások száma összesen 2112.

A lakások beköltözhetőségét illetően figyelembe kell venni, hogy mindegyik foglalt, ugyanis abban a volt tulajdonosok és alkalmazottaik laknak. Abban az esetben, ha a betelepítési övezetben mind a 33 310 hektárt a belső telepéseknek és a reemigránsoknak a mezőgazdasági terület kalkulációjának első változata szerint utaljuk ki, a lakások számának felmérése alapján minden kommenciós cseléd, mezőgazdasági munkás és volt tulajdonos lakását is ki kell üríteni, s elhelyezésükről más módon, az új munkahelyen kell majd gondoskodni. De még így sem jutnánk elegendő számú lakáshoz, mert az említett mezőgazdasági területre elméletileg 4163 családot (egységet) lehetne telepíteni, de emellett csak 2112 lakást tudunk biztosítani, azaz 2051 lakás hiányzik. Ezt a hiányt csak új földműves gazdaságok létesítésével lehet megoldani.

Ugyanez a helyzet következik be akkor is, ha a betelepítési övezetben a revízió révén nyert földterületet a mezőgazdasági terület kalkulációjának második változata szerint osztanánk ki, mert ebben az esetben is szükség van a kommenciós cselédek és a volt tulajdonosok lakásaira a betelepítésre kijelölt gazdaságokban és ott, ahová a közérdekből megvalósított létesítmények miatt áttelepített lakosságot akarják elhelyezni.

A betelepítés sikerességének alapfeltétele a lakáskérdés megoldása, ugyanakkor ez okozza a legtöbb gondot.

D) A 46/48. számú törvény értelmében vásárolt földek kérdése

Még nem ismeretes, mennyi földet lehet a betelepítési övezetben felvásárolni, mert a kimutatások még nem készültek el.

Általános becslés szerint a betelepítési övezetben a felvásárolható földek összterülete nem éri el a 8000 hektárt.

Tekintettel arra, hogy kisebb területű földekről van szó, amelyek a határookban szétszórtaan találhatók, ebben a betelepítési tervben az ilyen földekkel egyelőre nem számolunk. Ugyanilyen okok miatt egyelőre nem lehet elvégezni a lakások számának a felmérését sem.

E) A kiutalás és a belső telepítés

A földreform megvalósítása során a betelepítési övezetben számolni kell azzal, hogy a földreform céljaira konfiskálással, az első földreform revíziójával, illetve a vásárlással szerzett birtokokból a helyi lakosságnak, a belső telepeseknek és a reemigránsoknak is kell juttatni. (Konkrétan az első földreform ellenőrzésével szerzett birtokokról van szó.)

1. A helyi lakosság számára kiutalt földek

A föld kiutalására a helyi lakosság által benyújtott igényeket a következő kategóriákba lehet osztani:

- a) a helyi szlovák földművesek (östelepések),
- b) a régi kolonisták, illetve az örökségükről lemondó családtagjaik, mert a 139/47. számú törvény értelmében elsőbbséget élvezve jutnak a földreform során kiosztott földhöz,
- c) a bizalmiak, vagyis a Cseh- és Morvaországba munkára kirendelt magyar nemzetiségű személyek birtokaiba betelepítettek,
- d) az új kolonisták,
- e) a Magyarországról áttelepült szlovákok,
- f) a lényegében már betelepített reemigránsok,
- g) a helyi köz- és állami érdekeltségek (kultúrházak, iskolák stb.).

Az egyes kategóriák földigényét számbelileg jelenleg még nem lehet felmérni, azt csak az egyes községekben megvalósított földreform eredményeinek ismeretében lehet meghatározni. Meg kell jegyezni, hogy egyrészt új gazdaságok létesítéséről, másrészt a meglévő gazdaságok növeléséről vagy a földreform keretében elkonzifikált vagyonból létesített birtok kiegészítéséről lehet szó.

2. A belső telepítés és a reemigráció keretében kiutalható földterület

A hivatalok eddigi összeírásai szerint a belső telepítés és a reemigráció keretében földterület igénylésére a következő jellegű kérvények érkeztek be:

- a) a belső telepítés keretében földet igénylő hazaiak száma kb. 15 000 fő,
- b) a hazatelepítésre váró reemigránsok száma mintegy 8120 fő.

A belső telepítés és a reemigráció keretében tehát mintegy 23 120 fő igényel földet.

Egy kérelmező számára legfeljebb 8 hektárt számítva összesen 184 960 hektár földre lesz szükségünk, ami kétszer több, mint Szlovákiában a revízió alá eső összes mezőgazdasági terület (ennek nagysága 80 293 hektár).

(Megjegyzés: a) a hazai igénylők száma 15 000; b) a reemigránsok száma: Jugoszláviából³ 6000, Romániából 2000, Bulgáriából 120.)

Befejezés

A belső telepítés és a reemigráció megvalósításakor el kell döntenünk, hogy az érintette a revízió által szerzett teljes földvagyonot, hogy figyelmen kívül hagyják-e a köz-, az állami és a helyi érdekeket, illetve ezek minden más formáját, valamint az alkalmazottak és a volt tulajdonosok érdekeit, vagy a betelepítési övezetben az ezen a mezőgazdasági területen megvalósított földreform során figyelemmel legyenek-e azokra az állami és közérdekekre, amelyek a nemesítő és szaporító állomások szükségleteit, illetve az állami és közérdekből megépített létesítmények miatt áttelepített lakosság szükségleteit elégítik ki.

Az első és a második esetben is meg kell kezdeni a komenciósok és a mezőgazdasági munkások, esetenként a volt tulajdonosok kiköltöztetését is, s számukra más területeken kell munkát, valamint lakást biztosítani.

Végül határozni kell arról, hogyan elégítik ki a helyi igénylők mezőgazdasági földterületre vonatkozó kérvényeit, mivel sem a földreform első változata, sem a második változata szerinti megvalósítás nem teszi lehetővé minden igénylő maradéktalan kielégítését.

A Földművelésügyi Megbízotti Hivatal, a Szlovák Telepítési Hivatal, valamint az Állami Terv- és Statisztikai Hivatal közös javaslata

A Földművelésügyi Megbízotti Hivatal, a Szlovák Telepítési Hivatal, valamint az Állami Terv- és Statisztikai Hivatal az 1948. június 15-én megtartott közös értekezletén elhatározta, hogy a Jugoszláviából hazaérkező szlovákok érdekében a Megbízottak Testülete fogadja el az alábbi

javaslatot :

1. A Jugoszláviából hazaérkező reemigránsok részére a következő járásokban tartalékolnak a revízió során szerzett földeket: Dunaszerdahelyi, Komáromi, Ógyalai, Párkányi és Zselizi.

A gazdálkodás folyamatosságának a biztosítása érdekében ezeket a gazdaságokat az állami birtokok veszik át, s bizonyos területet majd átadnak a reemigránsoknak, míg a többi, egyben maradt gazdaságokat felsőbb köz- és állami érdekből az állami birtokok maguk művelik meg.

Az így egyben maradt uradalmak területéből csak kivételes esetekben lehet földeket kiutalni a helyiek soraiból jogosan kérelmezőknek.

2. Szükséges, hogy a reemigránsoknak fenntartott területeken a kormány gondoskodjon a megfelelő ipari és közlekedési beruházásokról, hogy a Szlovákia északi részéről betelepített és a reemigráns szlovákok a mezőgazdaságon kívül más területen is munkát találhassanak.

3. A reemigránsok letelepülésére kijelölt körzetekben a felvásárlással nyert földet is elsősorban a reemigránsoknak kell kiosztani.

4. A többi, reemigrációs övezeten kívüli járásban a revízióval szerzett birtokokat a szlovákiai lakóhelyükről köz- és államérdek miatt áttelepítendő lakosoknak kell kiutalni, elsősorban az árvai duzzasztógát építése során elárasztásra kerülő területeken lakó árvaiaknak, valamint a leštieknak, akik az Oremláz környéki katonai gyakorlótér építése miatt veszítik el lakóhelyüket.

5. A köz- és államérdek miatt egészen megmaradó uradalmakat az állami birtokok veszik át. (Ezeknek az uradalmaknak a jegyzékét mellékeljük.)

6. Az állami birtokok betelepítési és nemzeti szempontok megvalósítása érdekében lehetőleg szlovák alkalmazottakat foglalkoztassanak, illetve a magyar alkalmazottakat tiszta szlovák környezetbe helyezték át.

Megjegyzések

A Földművelésügyi Megbízotti Hivatal, a Szlovák Telepítési Hivatal, valamint az Állami Terv- és Statisztikai Hivatal közös javaslatában felvetett kérdések rendezése ellenére a reemigrációs övezetben még mindig megoldatlanok a tervezetben említett kérdések. Különösen a revíziós birtokokon dolgozó kommenciósok és a többi állandó munkás kérdése megoldatlan.

Azt is meg kell említeni, hogy még a javasolt rendezés megvalósítása esetében sem lehet azzal számolni, hogy a belső kolonizáció keretében a Szlovákia északi területeiről jelentkező 15 000 családot áttelepítik, mivel Dél-Szlovákiában nem találunk lehetőséget a letelepedésükre.

SNA, Bratislava (SZNL, Pozsony) Fond: Úrad predsedníctva Zboru povereníkov (Megbízottak Testülete Elnökségi Hivatala), doboz 34.

Jegyzetek:

1. Az első csehszlovák földreform cseh, morva és szlovák – kolonistáknak nevezett – földművesek között osztotta fel a magyar és a német nagybirtokokat, átlagban 8–12 hektárt, de létesített ún. maradékbirtokokat, ezek nagysága elérte a 100–360 hektárt is. Az 1945-ös földreform ellenőrizte a kolonisták földtulajdonát, s az 50 hektárt meghaladó területet kisajátította.
2. Betelepítési övezet: az 1938-as bécsi döntéssel Magyarországnak ítélt, 86%-ban magyarlakta terület.
3. A jugoszláv kormány nem írta alá a csehszlovák reemigrációs szerződést, s így nem térítette meg a Csehszlovákiába áttelepülőknél a Jugoszláviában hagyott ingatlanjai értékét. Így a tervezett „nagy” áttelepülés, melyet az ottani szlovák értelmiségiek szorgalmaztak, leszűkült, s csak értelmiségiek, egyetemisták és vagyontalan munkások telepedtek át, akiket részben a kitelepített szlovákiai németek házaiba, részben s a magyaroktól elkobzott birtokokra telepítettek.

14.

Pozsony, 1949. július 9. A Földművelésügyi Megbízotti Hivatal újabb javaslatot tesz az egy éve elfogadott Betelepítési terv módosítására. Ennek értelmében az akkor kivételt képező fölterületeket is állami tulajdonba kell venni.

Tárgy: Az első földreform revíziója során szerzett mezőgazdasági földterületek kiutalásának folytatása és a betelepítési terv – javaslat az 1948. június 25-én hozott határozat megváltoztatására

A Megbízottak Testületének Elnöksége
Pozsony

A Földművelésügyi Megbízotti Hivatal a Megbízottak Testületének 1948. március 15-én hozott határozata alapján előterjesztette „Betelepítési terv”-et, amelyet a földművelésügyi megbízott, a Szlovák Telepítési Hivatal elnöke, valamint az Állami Terv- és Statisztikai hivatal elnöke közös megbeszélésén tárgyaltak meg. A terv tartalmazta a belső telepítés megoldására tett közös javaslatot, amely lehetővé teszi a külföldön élő szlovákok (reemigránsok) hazatérését is. A „Betelepítési terv”-et a Megbízottak Testülete Elnökségének 1948. június 22-én a 38262/48-II. számú határozatában terjesztettük elő, és az tartalmazta a betelepítési övezetben az első földreform revíziója során a 142/1947. számú törvény alapján szerzett mezőgazdasági földterületek áttekintését, valamint a mezőgazdasági területek kalkulációját, a lakáskalkulációt és a szóban forgó területek betelepítésének a lehetőségeit is.

A Földművelésügyi Megbízotti Hivatal 1948. június 22-én előterjesztett javaslatára a Megbízottak Testülete az 1948. június 22-én megtartott ülésén hozott határozatára vonatkozóan a Megbízottak Testülete Elnökségi Hivatala az 1948. június 25-én kiadott 18691/1948-I. számú belső irányelveinek 2. pontja szerint többek között arról is döntött, hogy a 142/1947. számú törvény, illetve az ezt követő törvények alapján megvalósított revízióval kapcsolatban az alábbi irányelveket fogadja el:

a) Minden olyan alapítványi birtok, amely az Iskolaügyi Megbízotti Hivatal kezelésében áll, amennyiben azokat az ellenőrző bizottságok kobozták el, ideiglenesen az Iskolaügyi Megbízotti Hivatal használatában marad. Amennyiben azonban szükség mutatkozik földterület kiosztására, a konkrét esetekben a helyi ellenőrző bizottság véleményének a meghallgatása után Földművelésügyi Megbízotti Hivatal meg egyezik az Iskolaügyi Megbízotti Hivatallal a föld kiosztásáról.

b) A cukorgyárak mint állami vállalatok 6185 hektár nagyságú saját vagyont továbbra is meghagyják a cukorgyárak állami vállalatainak ideiglenes kezelésében és felügyeletében annak ellenére, hogy ezeket az ellenőrző bizottságok a földreform céljaira elkobozták.

A cukorgyárak mint állami vállalatok használatában egyelőre megmaradnak azok az összességében 2864 hektár nagyságú földterületek is, amelyeket az ellenőrzési eljárások során koboztak el, s amelyeket a cukorgyárak bérbbe adnak, majd ezekre az esetekre a Földművelésügyi Megbízotti Hivatal az Élelmezésügyi Megbízotti Hivatallal együttműködve – miután meghallgatták az illetékes ellenőrző bizottság vé-

leményét az adott földterület felhasználásával kapcsolatban – végleges megoldást talál.

c) A Központi Szociális Biztosító birtokait a Földművelésügyi Megbízotti Hivatal ideiglenesen meghagyja a Központi Szociális Biztosító használatában és felügyelete alatt annak ellenére, hogy azokat az ellenőrzési eljárások során a földreform céljaira kobozták el.

d) Az a)–c) pontokban érintett, az eredeti tulajdonosok használatában és felügyelete alatt meghagyott földterületeken a Földművelésügyi Megbízotti Hivatal egységes termelési terve szerint fognak gazdálkodni.

e) A nagy számú ellenőrzött birtok közül közérdekből feltétlenül az állami birtokok tulajdonába kerülnek azok a birtokok, amelyek a B-38262/1948-II. számú melléklet „A” jegyzékében szerepelnek, azzal a feltétellel, hogy kivételes és indokolt esetekben (szétszórtan elhelyezkedő apró parcellák, szélső területek stb.) ezekből egy-egy rész elvehető a helyi érdeklődők igényeinek a kielégítésére.

f) A B-38262/1948-II. számú melléklet „B” jegyzékében szereplő ellenőrzött birtokokat elvileg közérdekből egyben kell megtartani, és át kell adni az állami birtokok tulajdonába, de tekintettel arra, hogy ki kell elégíteni a nagy számú helyi földigényléseket, a Földművelésügyi Megbízotti Hivatal feladatul kapja, hogy az ellenőrző bizottságokkal együttműködve mérje fel, milyen mértékben lehetne ezeket a birtokokat az állami gazdaságok tulajdonába átutalni.

g) Dél-Szlovákia betelepítendő területein az összes, ellenőrzés során szerzett földbirtok, amennyiben azokat a c) vagy az f) pont alapján nem jelölték ki az állami birtokok tulajdonaként, átmenetileg az állami birtokok gondozásába utalják át azal, hogy részben ezekből fogják kielégíteni a belső telepítés során, esetleg a helyi érdeklődés alapján keletkezett igényeket. Ezekre a birtokokra kell betelepíteni az Árva felső vidékének néhány falvából, Lešt és Dobsina környékéről, esetleg más helyekről azokat a személyeket, akiknek eredeti lakóhelyén közérdekű létesítményeket építettek.

h) A Földművelésügyi Megbízotti Hivatal az összes többi, az első földreform ellenőrzési folyamatában szerzett birtokot a földreform elvei szerint osztja ki.

A Földművelésügyi Megbízotti Hivatal a Megbízottak Testülete 1948. június 25-én kiadott 18691/1948-I. számú belső irányelveinek 2. pontjában foglaltak alapján

ad a) minden olyan alapítványi birtokot, amely az Iskolaügyi Megbízotti Hivatal kezelésében áll, s amennyiben azokat az ellenőrző bizottságok kobozták el, ideiglenesen meghagyja az Iskolaügyi Megbízotti Hivatal kezelésében és használatában,

ad b) a cukorgyárak mint állami vállalatok 6185 hektár nagyságú saját vagyonát továbbra is meghagyja a cukorgyárak állami vállalatainak ideiglenes kezelésében és használatában annak ellenére, hogy ezeket az ellenőrző bizottságok a földreform céljaira kobozták el,

ad c) a Központi Biztosító birtokait ideiglenesen meghagyja a Központi Szociális Biztosító kezelésében és használatában annak ellenére, hogy azokat az ellenőrzési eljárások során a földreform céljaira kobozták el,

ad e) a nagy számú ellenőrzött birtok közül közérdekből az állami birtokok tulajdonába kerülnek azok a birtokok, amelyek a B-38262/1948-II. számú melléklet „A” jegyzékében szerepelnek, s amelyek összterülete 30 695 hektár, azzal a feltétellel,

hogy csak kivételes és indokolt esetekben (a parcellák állapota) osztható ki ezekből egy-egy rész a helyi érdeklődők igényeinek a kielégítésére,

ad f) a B-38262/1948-II. számú melléklet „B” jegyzékében szereplő 6126 hektár összterületű ellenőrzött birtokokat átadja a csehszlovák állami birtokok tulajdonába, miközben a helyi lakosságnak a föld iránti fokozott érdeklődése miatt ezeknek az igényeknek a kielégítésére a Földművelésügyi Megbízotti Hivatal a pozsonyi székhelyű Csehszlovák Állami Birtokok Területi Igazgatóságával való megegyezés és az illetékes helyi parasztbizottságok véleményének a meghallgatása után csak megkésze hajtotta végre a földterületek egyes részeinek az átutalást,

ad g) Dél-Szlovákia betelepítendő területein az összes, ellenőrzés során szerzett földbirtokot, amennyiben azokat nem jelölték ki a csehszlovák állami birtokok olyan tulajdonaként, amelyekből a földek átutalását kell megvalósítani, átmenetileg a csehszlovák állami birtokok kezelésébe és gondozásába utalják át azzal a feltétellel, hogy a csehszlovák állami birtokok a Földművelésügyi Megbízotti Hivatal kérésére ezeket a meghatározott céllal létrehozott birtokokat bármikor átengedik kezelésükből a földátutalások folytatására,

ad h) az összes többi, az első földreform ellenőrzési folyamatában szerzett birtokot a földreform elvei szerint osztják ki.

Tekintettel arra a tényre, hogy már megszűntek azok az okok, amelyek alapján annak idején a Földművelésügyi Megbízotti Hivatal kérte, hogy hagyják meg az Iskolaügyi Megbízotti Hivatal kezelésében és használatában a mintegy 22 343 hektár, a cukorgyárak mint állami vállalatok kezelésében és használatában a 6185 hektár, továbbá a Központi Szociális Biztosító kezelésében és használatában a kb. 1652 hektár összterületű ellenőrzött földterületeket, valamint arra való tekintettel, hogy az első földreform ellenőrzése alá tartozó földterületek egy részének a kivételes meghagyását az adott tulajdonos számára ma már a 142/1947. számú törvényrendelet 16. paragrafusában szabályozza, népgazdasági szempontból szükségesnek mutatkozik a földreform megvalósítása azokon a birtokokon is, amelyekre a 142/1947. számú törvény irányelvei vonatkoznak. Ezen kívül rá kell mutatnunk a 312/1938. számú törvény rendelkezéseire is, amelyek szerint az állami vállalatok gazdálkodásának mezőgazdasági részeit – amennyiben népgazdasági szempontból nem mutatkozik szükségesnek, hogy azokat az eddigi beosztás szerint üzemeltessék – be kell sorolni a csehszlovák állami birtokok és a csehszlovák erdőgazdálkodási állami vállalatok nemzeti vállalataiba. Ennek következtében a Földművelésügyi Megbízotti Hivatal javasolja a Megbízottak Testülete 1948. június 25-i határozatának a módosítását, ami a 2. bekezdés a)–c) pontjaira, valamint a 18691/48-I. számú, 1948. június 25-én kiadott belső rendeletre annyiban vonatkozik, hogy az érintett ellenőrzött birtokokon is a 142/1947. számú törvény szerint kell megvalósítani a földreformot.

A fenti indoklás alapján a Földművelésügyi Megbízotti Hivatal az alábbi határozat

kiadását javasolja:

A Megbízottak testülete az-án megtartott tanácskozásán a földművelésügyi megbízott jelentésének a meghallgatása után, amelyet a tárca 44308/48-V/B-1. számú leirata is alátámaszt, eldöntötte, hogy megváltoztatja az 1948. június 25-i határozatát, és érvényteleníti az 1948. június 25-én hozott 18691/1948-I. számú határozat 2. bekezdése a)–c) pontjait, valamint a 18691/48-I. számú, 1948. június 25-én kiadott belső rendeletét. Ugyanakkor a földművelésügyi megbízott úrnak feladatul adja, hogy az idézett határozatban említett ellenőrzött birtokokon is a 142/1947. számú törvény szerint valósítsa meg a földreformot.

Dr. Falťan¹ s. k.
megbízott

SNA, Bratislava (Szlovák Nemzeti Levéltár, Pozsony), Fond: Úrad predsedníctva Zboru povereníkov (Megbízottak Testülete Elnökségi Hivatala), doboz 46, 1949. augusztus 8-i ülés.

Jegyzet:

1. Falťan, Michal (1916–1960) kommunista politikus. 1945-ben a földművelésügyi megbízott helyettese, 1948–1951 között mezőgazdasági megbízott, majd a Galántai Állami Birtok igazgatója.

15.

Pozsony, 1949. január 6. Levélváltás a prágai Belügyminisztérium és a pozsonyi Belügyi Megbízotti Hivatal között azon magyar nemzetiségű személyeknek a kitelepítéséről, akiket nemzetbiztonsági szempontból kell kitelepíteni. A hivatal elkészítette ezen személyek jegyzékét, de nem született döntés a kitelepítésükről, ezért Daniel Okáli belügyi megbízott a politikai döntés meghozatalát sürgeti.

Titkos!

A Belügyminisztérium Elnöksége
Prága

Szlovákia belső telepítése – a déli határövezet betelepítése.

Válaszolva az Ön 1948. december 20-án kelt T-1023/7-19/6-1948-P/1-es számú levelére, az alábbiakat közlöm Önnel:

1. A Megbízottak Testületének az 1948. március 15-én hozott 93/1948-biz.III. számú határozata értelmében a Belügyi Megbízott Hivatal kidolgozta azoknak a személyeknek a jegyzékét, akiket nemzetbiztonsági okokból feltétlenül ki kell telepíteni, kitelepítésükről azonban a Megbízottak Testülete nem döntött.

2. Ez a jegyzék azonban nem volt teljes, s ennek következtében Dél-Szlovákiában a magyar nemzetiségű személyek következő csoportjai találhatóak, akiknek az ügyében dönteni kell:

a) Az úgynevezett „anyások”, azaz azoknak a magyar nemzetiségű személyeknek a csoportja, akik magyar állampolgárok, s akik a megszállás, azaz 1938. november 2-a után telepedtek le Szlovákiában, s a felszabadulás után mind a mai napig a Csehszlovák Köztársaságot nem hagyták el.

A Belügyi Megbízotti Hivatal már tárgyalt ebben az ügyben a prágai Külügyminisztériummal, amely beleegyezett ezeknek a személyeknek a kitoloncolásába, ugyanakkor megbeszéléseket folytatott a pozsonyi magyar nagykövetségen is, de ők egy esetben sem nyilatkoztak olyan értelemben, hogy a magyar kormány hajlandó ezeket a személyeket visszafogadni.

b) A 245/48. számú törvény 3. paragrafusa 1. bekezdése, valamint a további vonatkozó törvények értelmében olyan 1481 családról, azaz 3910 személyről készült jegyzék, akik az idézett törvény értelmében nem kaphatják meg a csehszlovák állampolgárságot, tehát hontalanok, mivel a családfők a Csehszlovák Köztársaság ellen súlyos bűnöket követtek el.

c) A Telepítési Hivatal az idézett törvény 1. paragrafusa 3. bekezdésének 2. pontja alapján olyan 550 család, azaz 1768 személy jegyzékét állította össze kéresemre, akik az ún. „háborús bűnösök” közé tartoznak, akiket a lakosságcseréről kiadott 145/46. számú törvényben foglalt Egyezmény VIII. cikkelye alapján kitelepítésre jelölték ki, de akiket a magyar kormány a politikai egyezmény értelmében 1948. december 31-ig nem költöztetett ki.

3. Szükséges, hogy döntés szülessen az a) csoportba tartozó személyekről, továbbá a b) és a c) csoportban a diszperz kategóriákba tartozó személyeket illetően, mivel állambiztonsági és politikai szempontból olyan káros személyekről van szó, akikre a népbíróságok érvényes ítéletet mondtak ki.

Mivel fasiszta és sovinszta elemekről van szó, a kérdést halaszthatatlanul meg kell oldanunk. Még a tárcaközi bizottságok megbeszélései előtt szükségesnek látom, hogy az ügyben politikai döntés szülessen.

Ennek a levélnek a másolatát elküldöm Szlovákia Kommunista Pártja Központi Bizottságának, valamint a Megbízottak Testületnek (dr. Husák elnök elvtársnak).

Dr. Okáli s. k.
megbízott

Szlovákia Kommunista Pártja Központi Bizottságának (Baštovanský főtítkár elvtársnak)

Pozsony

Tudomásulvételre küldöm, és kérem, hogy az ügyben elsősorban a Politikai Titkárság vagy Szlovákia Kommunista Pártja Elnöksége döntsön.

Eltársi üdvözlettel
Dr. Okáli s. k.

Tisztelt
Dr. Gustáv Husák elvtárs, a Megbízottak Testületének Elnöke

Pozsony

Tudomásulvételre az 1948. december 28-án kelt 87/48-P. számú leirathoz.
Pozsony, 1948. január 6.

Eltársi üdvözlettel
Dr. Okáli
(saját kezű aláírás)

A másolat a megbízott utasítására készült.

A Megbízottak Testülete Elnökségi Hivatalának vezetője

Pozsony, 1948. december 28.

Titkos

Tisztelt Elvtárs!

A Belügyminisztérium tudomásvétel végett elküldte nekünk a T-1023/7-19/6-1948-P/1 számú, a belső telepítést és Szlovákia déli határövezetének a betelepítést érintő levelét. A levél arról kér jelentést, hogy a Megbízottak Testülete 1948. március 15-i határozatának 6. bekezdésével kapcsolatban milyen intézkedések történtek. Téged bízunk meg azzal a feladattal, készítsd el azoknak a személyeknek a névsorát, akiket nemzetbiztonsági okokból Szlovákia déli határövezetéből más országokba kell kitelepíteni.

A Megbízottak Testülete elnök elvtársának az a véleménye, hogy erre a levélre érdemben csak arról kellene válaszolnod, ami a Megbízottak Testületének idézett határozatának teljesítését érinti, míg a Belügyminisztérium levelének 3. bekezdésében leírt kompetenciával kapcsolatban nem foglalnál állást.

Hálás lennék Neked, ha az említett levélre írt választ tudomásulvétel végett elküldenéd a Megbízottak Testülete Elnöksége Hivatalának is.

Eltársi üdvözlettel
(olvashatatlan aláírás)

Tisztelt
Dr. Daniel Okáli
belügyi megbízott úrnak
Pozsony

Prága, 1948. december 20.

Titkos!
A Belügyi Megbízott Úrnak
Pozsony

Szlovákia belső kolonizációja – a déli határövezet betelepítése
Melléklet: 0

A Megbízottak Testülete 1948. március 15-i határozata I. cikkelyének 6. bekezdése értelmében a belügyi megbízott feladatul kapta, hogy készíttesse el azoknak a személyeknek a jegyzékét, akiket Szlovákia déli határövezetéből állambiztonsági okok miatt más országokba kell kitelepíteni, és a hozott intézkedések végrehajtását tárgyalja meg az illetékes tárcákkal, illetve hivatalokkal. A Megbízottak Testületének a fent említett határozata a földművelésügyi megbízottnak, a Szlovák Telepítési Hivatalnak elnökének, valamint az Állami Terv- és Statisztikai Hivatal elnökének is feladatul adta, hogy egyrészt dolgozzák ki a belső kolonizáció rövid távú tervét, másrészt gondolják át a belső telepítés hosszú távú programját, és hogy az erre vonatkozó jelentésüket, illetve javasolataikat a Megbízottak Testületének terjesszék elő.

Tisztelettel kérem Önöket, biztosítsanak arról, illetve tudassák velem, előkészületben vannak-e a fenti határozattal kapcsolatban valamilyen intézkedések, esetleg azok már el is készültek, s ha igen, milyenek. Ugyanakkor felhívom a figyelmüket arra, hogy a belső telepítés kérdéseit mind állambiztonsági és honvédelmi okokból, mind az országosan tervezett belső telepítések, valamint a nemzetközi politika szempontjából az egész ország területén egységesen kell megoldanunk. A fenti okok miatt az erre vonatkozó javaslatokat és elképzeléseket a Határövezeti Bizottság és a felvetett kérdésekkel foglalkozó, a Belügyminisztérium mellett létesített bizottság (amelynek tagja a Belügyi Megbízotti Hivatal képviselője, Rudolf Viktori alezredes is) tárcaközi megegyezése alapján jóváhagyás végett a kormány elé kellene terjeszteni. Megjegyzem, hogy a javasolt eljárással a Kormány Elnökségi Hivatala is egyetért.

Ennek a levélnek a másolatát tudomásulvétel végett megküldjük a Megbízottak Testülete Elnöki Hivatalának és a Szlovák Telepítési Hivatal elnökének is.

Nosek s. k.
miniszter

A másolat helyességéért felel:
(olvashatatlan aláírás)

SNA, Bratislava (SZNL, Pozsony), *Fond: Povereníctvo vnútra (Belügyi Megbízotti Hivatal), Titkárság, doboz 105, iratszám: 80/50-1948, Titk.*

(A dokumentumokat válogatta és a jegyzeteket írta: Vadkerty Katalin)

(A regesztumokat írta: Varga Sándor)

(A dokumentumokat Kecskeméthy Győző és Kecskeméthy Stefánia fordította)